

UiO • Det juridiske fakultet

Skadefølgeprinsippet og norsk narkotikalovgivning

Kandidatnummer: 705

Leveringsfrist: 25. april 2014

Antall ord: 17 983

Innholdsfortegnelse

3393

1	INNLEDNING	1
1.1	Bakgrunn.....	1
1.2	Problemstilling.....	1
1.3	Avgrensning/metode.....	1
2	SKADEFØLGEPRINSIPPET	3
2.1	Prinsippets opprinnelse.....	3
2.2	Prinsippets og skadebegrepets utvikling.....	4
2.3	Prinsippets innhold i vår rett.....	7
	2.3.1 Tilleggsvilkårene.....	11
2.4	Konklusjon Del 1.....	12
3	HANDLINGENS SKADEEVNE	14
3.1	Innledning.....	14
3.2	Hvilken skadeevne skal anses 'iboende'?.....	14
3.3	Hvilken bruk skal legges til grunn?.....	15
3.4	Skillet mellom skade på seg selv og skade på andre:.....	16
3.5	Skadeevne som vilkår for oppføring på narkotikalistens:.....	18
	3.5.1 Narkotikalistens.....	18
	3.5.2 Forbudte stoffer som ikke er internasjonalt regulert.....	19
	3.5.3 Generic scheduling.....	21
3.6	Bevisbyrde og 'føre var'-kriminalisering.....	22
3.7	'Betydelig' skadeevne og kravet om konsistens.....	23
	3.7.1 'Likhets for lovgiver'?.....	23
	3.7.2 Rusmidlenes relative skadeevne.....	24
	3.7.3 Et utgangspunkt for sammenlikning: Alkohol og tobakk.....	26
	3.7.4 Illegale stoffer.....	28
3.8	Blandingsbruk.....	34
3.9	Har narkotika nytteverdi?.....	35

3.9.1	Positiv nytte	36
3.9.2	Negativt definert nytteverdi.....	39
3.10	Konklusjon Del 2	40
4	KRIMINALISERINGENS HENSIKTMESSIGHET	41
4.1	Innledning	41
4.2	Narkotikaforbudets tilsktede virkning:	42
4.2.1	Kontroll med tilgjengelighet:	42
4.2.2	Den allmennpreventive virkning	44
4.3	Narkotikaforbudets utilsktede skadevirkning	47
4.3.1	Belastning for domfelte og dennes familie.....	47
4.3.2	Håndhevelse vil krenke retten til privatliv eller ytringsfrihet.....	48
4.3.3	Straffebudet blir ikke tilstrekkelig forutberegnelig	49
4.3.4	Ressursknapphet avskjærer oppfølging	49
4.3.5	Håndhevelse medfører et uakseptabelt overvåkningsnivå.....	50
4.3.6	Straffeforfølgelse av bagatellmessige lovbrudd i utakt med samfunnsmoralen, følelse av ufrihet i folket.....	53
4.3.7	Kriminalisering gjør at virksomheten tvinges under jorden eller "antar farligere former"	54
4.4	Alternativer til kriminalisering:	58
4.4.1	Avkriminalisering	59
4.4.2	Legalisering	59
5	KONKLUSJON DEL 3	60
6	LITTERATURLISTE	62
6.1	Forarbeider	62
6.2	Dommer	62
6.3	Bøker.....	62
6.4	Artikler/rapporter	63
6.5	Kilder på nettet.....	63
6.5.1	Artikler/foredrag	63
6.5.2	Vitenskapelig publiserte artikler.....	65

1 Innledning

1.1 Bakgrunn

Straffelovkommisjonen kom i NOU 2002: 4 med en rekke endringsforslag i anledning utarbeidelsen av ny straffelov. Et av disse, avgitt under dissens, var at bruk, besittelse og erverv av narkotika til egen bruk, skulle avkriminaliseres. Et sentralt moment i flertallets begrunnelse for dette syn, var *skadefølgeprinsippet*, som tilsa at narkotikabruk ikke i straffverdig grad var til skade for andre enn brukeren.¹ Justisdepartementet gav imidlertid ikke sin tilslutning til forslaget, med den begrunnelse at skadefølgeprinsippet måtte tilsi fortsatt kriminalisering, grunnet de samfunnsmessige virkninger narkotikabruk medfører.²

1.2 Problemstilling

I hvilken grad kan vår nåværende narkotikalovgivning, herunder kriminalisering av narkotikabruk, sies å være i tråd med skadefølgeprinsippet slik dette må antas å gjelde i norsk rett?

1.3 Avgrensning/metode

Hovedtema for denne oppgaven vil, som i Straffelovkommisjonens forslag, være *bruk* av narkotika. Inkludert er her den befatning med narkotika som nødvendigvis skjer i bruks forbindelse, dvs. erverv og besittelse av mindre kvanta. Sondringen mellom de ulike handlingsalternativer, er av begrenset relevans for drøftelsen. Det primære rettsgrunnlag vil her være narkotikaforskriften, legemiddelovens §§§ 22, 24 og 31, samt strl. § 162 første ledd, med enkelte henvendelser til FN-konvensjonene av 1961 (Single Convention on Narcotic Drugs) og 1971 (Convention on Psychotropic Substances).

I den grad det fulle omfang av strl. § 162 vil bli omtalt, dvs. også de handlingsalternativer som består i annen narkotikaforbrytelse enn den rent bruksrelaterte, vil dette kun være som et moment i spørsmålet om kriminaliseringens hensiktsmessighet, da de problemer som knytter

¹ NOU 2002: 4, 9.11.1.

² Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), 7.5.2.5.

seg til *dannelsen av et illegalt marked*, som konsekvens av et *generelt* narkotikaforbud, må sies helt sentrale ved drøftelse av forbudets negative utslag.

Oppgavens første del (punkt 2) vil være en presentasjon av skadefølgeprinsippet og dettes utvikling, samt dets rolle i vår rett. Hovedformålet med denne del, i tillegg til å gi generell bakgrunnsinformasjon, vil være å tilnærme seg en så vidt mulig praktisk modell av prinsippet for videre drøftelse. Sentrale kilder vil her være Ot. prp. nr. 90 (2002-2004), *On Liberty* av John Stuart Mill og *The Collapse of the Harm Principle* av Bernard Harcourt.

Annen del (punkt 3) vil drøfte i hvilken grad lovgivningen er i tråd med prinsippet, herunder hvorvidt kriminalisering av bruk av ulike typer narkotika er begrunnet i straffverdig skadeevne. Her vil lovgivers og legemiddelverkets praksis ses i lys av de konkrete skadevirkninger de ulike stoffer kan antas, samt dokumenteres å ha.

Oppgavens tredje og siste del (punkt 4) vil ta for seg kriminaliseringens *hensiktsmessighet*, med utgangspunkt i Justisdepartementets tilleggsvilkår for bruk av straff etter skadefølgeprinsippet. I denne del vil retts sosiologiske, straffeprosessuelle og andre relevante momenter trekkes inn.

2 Skadefølgeprinsippet

2.1 Prinsippets opprinnelse

Skadefølgeprinsippet anses historisk å være unnfanget av John Stuart Mill, som i sitt essay *On Liberty*, definerer *the Harm Principle* slik:

*"The only purpose for which power can be rightfully exercised over any member of a civilized community, against his will, is to prevent harm to others."*³

Mills prinsipp går grunnleggende ut på at en handlings straffverdighet skal betinges av dens skadeevne – det er bare de handlinger som krenker eller skader som skal kunne belegges med straff, eller på annen måte gripes inn mot av det offentlige. Det er videre et vilkår at det dreier seg om skader eller krenkelser overfor *andre*, da vedkommendes eget ve og vel, det være seg fysisk eller moralsk, ikke kan gi tilstrekkelig grunn til inngripen i individets frihet.⁴ Mill fremholder at det eneste legitime grunnlag som finnes for slik inngripen, enten individuelt eller som kollektiv, er nødvergeretten.⁵ I overført betydning kan en her si at straff etter skadefølgeprinsippet forutsetter et 'rettsstridig angrep'.

Prinsippet står som motstykke til den såkalte *rettsmoralisme*, som taler for å kriminalisere handlinger simpelthen fordi de er *umoralske*. Mills prinsipp er på sin side en form for *konsekvensialisme*, altså den tanke at en handlings moralske kvalitet avgjøres av de (adekvate og påregnelige) følger den har. Dette må ses som et utslag av det overordnede *utilitaristiske* perspektiv Mill gjør sine betraktninger i.⁶

Prinsippet sies å bygge på to maksimer: At individet ikke må svare for sine handlinger så fremt disse ikke angår noen annen, men at vedkommende *kan* stilles til ansvar av samfunnet

³ Mill, 7

⁴ Ibid.

⁵ Ibid.

⁶ Duff, 84, 85

når disse handlingene krenker andres interesser – det såkalte *social authority principle*.⁷ Dette spenningsforholdet mellom individets handlingsfrihet og hensynet til andre individers interesser, og den tanke at enhver persons frihet skal anses ukrenkelig all den tid den ikke brukes til å krenke en *annens* frihet, er sentrale momenter i liberalistisk filosofi, og selve grunnlaget i Mills skadefølgeprinsipp.

2.2 Prinsippets og skadebegrepets utvikling

Avveiningen mellom ett individs 'frihet til' og andre individers 'frihet fra', er imidlertid ingen enkel øvelse, og hva som skal anses å angå andre, er ikke uten videre gitt. Etter hvert som samfunnet har beveget seg i retning av sterkere offentlige velferdsordninger og mer inngripende regulering av handelslivet, vekk fra det frimarkedskapitalistiske idealsamfunn Mill hadde for øye, kan borgernes handlings- og disposisjonsfrihet overfor fellesskapet sies å ha blitt betydelig innskrenket med tiden, og skadefølgeprinsippets slagkraft kanskje likeså.

Bernard Harcourt argumenterer i sin artikkel *The Collapse of the Harm Principle*, for at skadefølgeprinsippet i løpet av de siste tiår har vært gjenstand for et begrepsmessig paradigmeskifte, som i følge Harcourt har ført til prinsippets 'kollaps', og gjort det tilnærmet meningsløst i praksis. Dette paradigmeskifte kan i følge Harcourt sies å ha begynt med en form for 'kapping' av skadebegrepet, forestått bl.a. av den britiske dommeren Lord Devlin, en svoren rettsmoralist, i en historisk debatt med Oxford-professoren H. L. A. Hart på 1960-tallet om hvorvidt homofili skulle tillates. Devlin anførte her at å tillate homofili, ville *skade* samfunnet ved at samfunnsmoralen gikk i oppløsning.⁸ Ved å adoptere begrepsbruken til skadefølgeprinsippets tilhengere, hadde Hart effektivt forkledd sin rettsmoralisme som konsekvensialisme, og således brutt ned en vesentlig barriere mellom konservativ og liberal retorikk. Devlins argumenter vant dog i liten grad frem, da Hart m.fl. påpekte de store empiriske svakheter ved påstandene han fremsatte om samfunnets 'moralske' mekanismer, og det seirende skadefølgeprinsippet kom til å dominere den rettsfilosofiske debatt i de neste par tiår.^{9 10 11}

⁷ Mill, 76

⁸ Harcourt, 124

⁹ Ibid., 126, 127

¹⁰ Ibid., 134

¹¹ Ibid., 138

Rettsmoralismen skulle imidlertid få drahjelp fra uventet hold, av en ny bølge hovedsakelig *liberale* samfunnsvitere med store mengder empiri for hånden.¹² Blant disse pådrivere var feminister som Catharine MacKinnon, som på 1980-tallet argumenterte for at pornografi drev menn til å begå overgrep.¹³ MacKinnons argument skulle bli skjellsettende i amerikansk politisk og juridisk retorikk, og Harcourt skriver: " ... today, pornography is associated with harm in a way that it was not in the 1960s."¹⁴

En milepæl i denne akademiske utviklingen skal ha vært den såkalte *Broken Windows*-teorien fremsatt av Wilson og Kelling i 1982. Teorien gikk ut på at en større forekomst av de mindre alvorlige lovbrudd, eksempelvis prostitusjon, ordensforstyrrelser eller hærverk, var forbundet med en større forekomst også av de mer alvorlige lovbrudd. Teorien ble bl.a. i New York tatt til inntekt for en streng linje mot selv 'bagatellmessige' lovbrudd, med disse lovbruddenes *indirekte* skadevirkninger som uttalt grunnlag.¹⁵ Denne perspektivendringen bidro i følge Harcourt til å flytte fokus fra handlingens *karakter* som sådan til dens rolle i et større samfunnsskadebilde. Harcourt skriver: "*What the Broken Windows theory accomplished was to transform these quality-of-life offenses from mere nuisances into positively harmful conduct—conduct that in fact contributes to serious crimes, like murder and armed robbery.*"¹⁶ På samme måte som Devlin argumenterte med utgangspunkt i umoralens ringvirkninger i samfunnet, gav *Broken Windows* legitimitet til et tilsvarende argument om konsekvensene av *uorden*.

Harcourt trekker videre frem AIDS-epidemiens betydning for homofiles livsførsel. Frykten for HIV-smitte gav, via det stadig muterende skadebegrep, legitimitet til nye former for lovregulering av homofiles seksualitet, og hensynet til smittefare ble brukt som argument for nedleggelse av flere såkalte 'bathhouses' i USA på midten av 80-tallet.¹⁷ Selv om et slikt smittevernargument ikke innebærer noen moralsk fordømmelse som sådan, må *virkingen* av HIV-stigmaet sies å ligge nær rettsmoralismen i utslag. Harcourt poengterer her at "... *the harm*

¹² Ibid., 139

¹³ Ibid., 141

¹⁴ Ibid., 142

¹⁵ Ibid., 150

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Ibid., 167

*associated with the potential spread of AIDS has replaced legal moralism as the legal justification for restrictive legislation."*¹⁸

En liknende tendens kan i følge Harcourt spores i narkotikadebatten. Mot slutten av 1970-tallet og i løpet av 80-tallet, skal synet på narkotikabruk som 'offerløs' forbrytelse, og narkotikaforbudet som et utslag av paternalisme overfor den skadeutsatte bruker, ha blitt avløst av en skaderetorikk som fokuserte på det indirekte og overordnede, på *ringvirkningene* av narkotikabruk.¹⁹ Harcourt påpeker her at liberaliseringsforkjemperne med tiden har valgt å adoptere forbudstilhengernes skaderetorikk, for slik å kunne bruke den mot dem, og i dag heller fokuserer på de indirekte skadevirkningene av *forbudslovgivningen*, samt hvordan å minimere skadevirkningene av narkotika på mer lempelig vis, enn å fortsette å fremheve Mills frihetsideal.²⁰ Således kan den liberale fløy her sies å ha *tatt tilbake* sin konsekvensialistiske retorikk.

Harcourt oppsummerer skadefølgeprinsippets grunnleggende problem i lys av denne utvikling som følger: Prinsippet oppstiller skade som *begrensende* kriterium for bruken av straff, men gir ingen veiledning angående hvilke skader som skal veie tyngst, eller anses å være tungtveiende nok.²¹ I en debatt som har utviklet seg stadig mer i retning av å se skadepotensialet i enhver menneskelig handling, har prinsippet således mistet mye av sin begrensende kraft.²²

Flere har her forsøkt å oppstille visse normer for hvordan de ulike skadeformer skal vurderes og veies mot hverandre. Mill fremholdt som ideal menneskets higen etter å forbedre seg selv, og foreslo som rettesnor for eventuelle avveininger at lovene så langt mulig skulle dyrke slike 'progressive' idealer.²³ H. L. A. Hart og Ronald Dworkin, vektla derimot heller å minimere menneskelig lidelse.²⁴ En noe mer pragmatisk tilnærming ble foreslått av Joel Feinberg, som anså det som avgjørende at lovgiver først og fremst var *konsekvent* i sine bud, og at det gene-

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Ibid., 172, 173

²⁰ Ibid.

²¹ Ibid., 193

²² Ibid.

²³ Ibid., 188

²⁴ Ibid., 189

relle prinsipp som lot seg utlede av én regel, måtte gjelde analogt for sammenliknbare tilfelle.²⁵ Det skal imidlertid sies at ingen av disse foreslåtte avveiningsnormer følger *implisitt* av skadefølgeprinsippet, og kanskje kan de sies heller å *erstatte* det enn å utfylle det.

Harcourt påpeker likevel at skadefølgeprinsippets 'kollaps' ikke nødvendigvis er en negativ utvikling, og at den *"may help us realize that there is probably harm in most human activities, and, in most cases, on both sides of the equation – on the side of the persons harmed by the purported moral offense, but also on the side of the actor whose conduct is restricted by the legal enforcement of morality."*²⁶ Hensynet til indirekte skade får med andre ord betydning også for hvordan vi ser på straffens *nytteverdi*, da enhver begrensning av individets alminnelige handlingsfrihet også kan ses som en form for skade.

2.3 Prinsippets innhold i vår rett

En relativt grundig utlegning om skadefølgeprinsippet er å finne i Ot. prp. 90 (2003-2004), kapittel 7. Denne er også blitt lagt til grunn senere, bl.a. av Justiskomiteen i Inst. O. nr. 72 (2004-2005) og i Ot. prp. nr. 22 (2008-2009). Fremstillingen er neppe ment som noen fullverdig rettsfilosofisk avhandling, men gir en god oversikt over de utslag prinsippet (av Justisdepartementet) antas å ha.

Skadefølgeprinsippet regnes i følge departementet som et helt sentralt prinsipp i norsk rett, og anses å oppstille visse *grunnvilkår* for kriminalisering.²⁷ Departementet bemerker imidlertid:

*"Skadefølgeprinsippet kan ikke forstås som absolutte regler som avskjærer muligheten for å kriminalisere en handling som ikke medfører skade eller fare for skade. Poenget med prinsippet er at det gir utgangspunkter som stiller krav om en særskilt tungtveiende begrunnelse dersom straff likevel skal tas i bruk."*²⁸

²⁵ Ibid., 191

²⁶ Ibid., 193

²⁷ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), 7.5.1.

²⁸ Ibid., 7.1

Denne forståelse er i tråd med den versjon av skadefølgeprinsippet som Joel Feinberg har fremsatt, som *inkluderende* vilkår for bruk av kriminalisering, men ikke en begrensning.²⁹ En slik tolkning er antakelig mer pragmatisk enn Mills 'ekskluderende' formulering. ("The *only* purpose for which ... ") Samtidig svekkes prinsippets betydning som 'grunnvilkår'.

Departementet oppstiller i sin definisjon av skadefølgeprinsippet de følgende hovedpunkter:

- 1) Handlinger som ikke er egnet til å medføre skade eller fare for skade, bør ikke være straffbare
- 2) Straff bør ikke brukes utelukkende for å verne om moralske/religiøse normer
- 3) Straff bør normalt ikke brukes for å verne den enkelte mot ubehag
- 4) Straff bør som hovedregel ikke brukes mot skade som en gjør på seg selv
- 5) Straff bør ikke uten videre brukes for å legge til rette for kontroll
- 6) Straff bør ikke brukes for å tvinge frem hjelp
- 7) Lovgiver bør ha bevisbyrden for at en handling medfører skade eller fare for skade

Enkelte av punktene på listen overlapper til en viss grad, og enkelte er av mer sentral karakter enn andre. Første punkt om skadeevne kan f. eks. tenkes å konsumere innvendingene mot bruk av straff som vern mot umoral eller ubehag, samt bruk av straff utelukkende som kontrollverktøy. Disse punktene fremstår primært presiserende, som eksempelvis utslag av prinsippet. Nedenfor vil det bli redegjort for departementets bemerkninger til de enkelte punkter:

1) Departementet understreker første punkt som det mest grunnleggende trekk ved prinsippet, og utleder fra dette at handlinger *uten vesentlig skadeevne* bør avkriminaliseres, og i alle fall ikke nykriminaliseres.³⁰ Denne skade må forstås som skade på interesser med et rettmessig krav på vern, herunder individers fysiske og psykiske integritet, økonomiske interesser og samfunnsinteresser.³¹ Skadekriteriet brukes her også som argument for, og illustreres ved, grensedragningen mellom den straffrie forberedelse og det straffbare forsøk. Det forbryterske forsett alene er ikke tilstrekkelig; det kreves dertil en handling med evne til å *realisere* skaden.

²⁹ Duff, 83, 84

³⁰ Ibid., 7.5.2.2.

³¹ Ibid., 7.5.2.1.

2) Det tas videre et oppgjør med rettsmoralismen, samt det 'samfunnsmoralske' argument som historisk er blitt brukt til å tale dens sak. Departementet setter, i likhet med Straffelovkommisjonen, spørsmålstegn ved hvorvidt angrep på samfunnsmoralen i realiteten svekker den, og påpeker at resultatet gjerne kan bli det motsatte, f. eks. ved at det stimuleres til en verdidebatt som øker bevissthet og styrker den eksisterende moral. Det understrekes også at størst mulig moralkonformitet i samfunnet ikke nødvendigvis er ønskelig, og dessuten at straff ikke alltid vil være effektiv som moralstyrende verktøy, da sosiale mekanismer – f. eks. kollektiv fordømmelse (eller berømmelse) – ofte er bedre egnet til dette formål.³²

3) Det understrekes også at mildere former for *ubehag* ikke er tilstrekkelig til å legitimere bruk av straff etter skadefølgeprinsippet. Her trekkes en grense mot straffbare legemsfornærmelser og de hatefulle eller krenkende uttalelser som ikke beskyttes av ytringsfriheten.³³

4) Fjerde punkt i redegjørelsen omhandler skillet mellom den skade individet gjør på eller overfor *andre*, og den skade individet gjør på *seg selv*. Utgangspunktet sies her å være at den handling som "utelukkende, eller i det alt vesentlige" er skadelig for gjerningspersonen selv, ikke skal medføre straff. Det innledende eksempel departementet gir, er ekstremспорт. Det presiseres dog at utfallet kan bli et annet hvis også andre personer, eller samfunnet for øvrig, tar skade av handlingen – direkte eller indirekte. Eksempelet som her gis til illustrasjon, er at bruk av dopingmidler (f. eks. androgene/anabole steroider) ikke bør kriminaliseres utelukkende av hensyn til brukerens helse, mens kriminalisering *vil* være legitimert hvis det blir "tilstrekkelig underbygget" at bruken medfører en betydelig risiko for vold mot andre. Likeledes begrunnes forbudet mot såkalt basehopping i visse områder, jf. lov 12. juni 1987 nr. 57 om forbud mot fallskjermhopping, med at slik aktivitet setter *redningsmannskapene* i fare, mens den fare aktiviteten utgjør for hopperen selv, ikke ble ansett som relevant, jf. Ot. prp. nr. 69 1986-1987. (Kostnadene ved en slik redningsaksjon, tillegges også en viss vekt.) Det uttales videre i de samme forarbeider at individets " ... frihet innenfor vårt samfunn [også bør] omfatte frihet til å foreta seg ting som mange anser som dumdristig."³⁴ Dette sammenfaller med

³² Ibid., 7.5.2.3.

³³ Ibid., 7.5.2.4.

³⁴ Ibid., 7.5.2.5.

departementets bemerkning i oppsummeringen av 'prinsippets kjerne': "Individene bør i størst mulig grad kunne handle fritt."³⁵

Departementet tar i dette fjerde punkt også for seg Straffelovkommisjonens anmodning om avkriminalisering av narkotikabruk på bakgrunn av skadefølgeprinsippet. Her later imidlertid andre hensyn til å gjøre seg gjeldende. Departementet uttaler at en avkriminalisering kunne komme til å oppfattes av befolkningen som en *legitimering* av narkotikabruk. I tillegg vektlegges den indirekte skade på pårørende som alvorlig misbruk kan medføre, og viktigheten av straffens preventive virkning overfor barn og unge. Konklusjonen er her, i strid med den tolkning Straffelovkommisjonens flertall la til grunn, at skadefølgeprinsippet taler *for* en fortsatt kriminalisering av narkotikabruk.³⁶

5) Videre nevnes i korthet at straff ikke utelukkende bør brukes som middel til muliggjørelse av kontroll. Dette punktet har imidlertid en rekke forbehold, bl.a. vtfl. § 22 annet ledd, jf. § 31, om etterfølgende alkoholinntak.³⁷

6) Sjette punkt synes å være et utslag av den tanke man finner hos Mill, at en i visse tilfeller er bundet av *forpliktelse* overfor andre eller samfunnet for øvrig, og dermed kan anses å krenke en annens rettighet, eller en beskyttelsesverdige medmenneskelig norm, ved ikke å overholde disse.³⁸ Departementet presiserer at det *er* anledning til å anvende straff ved unnlatelse av å yte noen hjelp eller assistanse, typisk i nødstilfelle eller i nødvendig utøvelse av offentlig tjeneste.³⁹

7) "Dersom skadefølgen er usikker, og ikke av det mest alvorlige slaget", bør handlingen ikke kriminaliseres "for sikkerhets skyld". Bevisbyrden for at handlingen som vurderes kriminalisert, "utgjør en uakseptabel risiko for skade på beskyttelsesverdige interesser", ligger her hos lovgiver. Det tilføyes at beviskravet må være strengere jo mindre skadeevnen kan antas å

³⁵ Ibid., 7.5.2.1.

³⁶ Ibid. 7.5.2.5.

³⁷ Ibid., 7.5.2.6.

³⁸ Mill, 65

³⁹ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), 7.5.2.7.

være.⁴⁰ Denne formuleringen er noe diffus, men kan trolig forstås slik at handlinger hvis skadefølge er relativt åpenbar, kan kriminaliseres uten inngående dokumentasjon av deres skadeevne, mens handlinger hvis skadefølge er mer uviss, ikke kan kriminaliseres uten grundigere redegjørelse. Det er uvisst i hvilken grad dette menes å gjelde i praksis.

2.3.1 Tilleggsvilkårene

Justisdepartementet oppstiller, i tillegg til skadefølgeprinsippet, to tilleggsvilkår. Det er noe uklart om disse skal anses som del av prinsippet i departementets øyne, eller kun et (nødvendig) supplement, da departementet behandler disse atskilt fra resten av punktene, men samtidig, i redegjørelsens innledning, innfortolker dem i 'prinsippets kjerne' – at "bruken av straff må være rasjonell og human" og at "tungtveiende hensyn", etter en vurdering av fordeler kontra ulemper, må tale for valget av kriminalisering som virkemiddel.⁴¹

2.3.1.1 Straff som siste utvei

Første vilkår er at straff kun bør benyttes som en "siste utvei", dvs. at man har uttømt de andre effektive virkemidler for styring av atferd i samfunnet på det aktuelle område. Det heter at straff bør være av subsidiær karakter, og kun brukes når alternativer enten ikke finnes eller ikke strekker til.⁴² Andenæs skriver i *Straffen som Problem* at det råder en "nokså høy grad av enighet" om dette vilkår.⁴³ (Det må dog kanskje antas at den enighet Andenæs her refererer til, er blant jurister og andre relevante akademikere, og ikke den lovgivende forsamling.) Departementet poengterer dog at dette vilkår som regel ikke bør tas til inntekt for avkriminalisering, men heller som skranke mot nykriminalisering, da det ikke er ønskelig å sende et 'legitimerende' signal vedrørende fortsatt uønsket atferd.

2.3.1.2 Positiv nyttegevinst

Annet tilleggsvilkår går ut på at bruken av straff må være *hensiktsmessig*. Det heter i utdypningen at det *ikke* er tilstrekkelig for kriminalisering at både kravet om skadeevne er oppfylt og at budet ikke lar seg etterleve uten bruk av straff, hvis ikke kriminaliseringens nyttevirk-

⁴⁰ Ibid., 7.5.2.8.

⁴¹ Ibid., 7.5.2.1.

⁴² Ibid., 7.5.3.2.

⁴³ Andenæs (1996), s. 64

ninger er "klart større" enn skadevirkningene. Andenæs gir også dette vilkår sin tilslutning.⁴⁴ Departementet slutter seg her til Straffelovkommisjonens syvpunktliste over momenter som taler mot kriminalisering. Denne består i følgende:

- Belastning for domfelte og dennes familie
- At håndhevelse vil krenke retten til privatliv eller ytringsfrihet
- At straffebudet ikke blir tilstrekkelig forutberegnelig
- At ressursknapphet avskjærer oppfølging
- At håndhevelse medfører et uakseptabelt overvåkningsnivå
- At man ved å straffeforfølge 'bagatellmessige' lovbrudd kommer i utakt med samfunnsmoralen og skaper en følelse av ufrihet i folket
- At kriminalisering gjør at virksomheten tvinges under jorden eller antar farligere former⁴⁵

2.3.1.3 'Andre kriterier'

Parallelt med disse to tilleggsvilkår, skyter departementet tilsynelatende inn en unntaksregel. Denne går ut på at kriminalisering i samsvar med skadefølgeprinsippet likevel kan være tilrådelig hvis "andre kriterier" taler for dette. Det eneste eksempel som her gis, er bruk av straff for å "markere grunnleggende verdier i samfunnet". Dette må dog forstås som noe annet enn den blotte rettsmoralisme; da det her fortsatt tales om kriterier for kriminalisering *i samsvar med* skadefølgeprinsippet.⁴⁶

2.4 Konklusjon Del 1

Som det fremgår hittil, er det vanskelig å etablere en fast ramme for hva som skal anses å falle innen- eller utenfor skadefølgeprinsippet virkeområde. Uten fasitdefinisjoner av *hva* som skal regnes som skade eller hvilken skade som skal regnes som tilstrekkelig *betydelig*, samt hvordan de ulike skader – inkludert begrensninger i den alminnelige handlingsfrihet – skal veies mot hverandre, kan prinsippet sies å ta form mer av et overordnet ideal, enn noe fullt ut praktisk anvendelig kriterium for anvendelse av straff. Således er Feinbergs 'inkluderende'

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Ot prp. nr. 90 (2003-2004), 7.5.3.3.

⁴⁶ Ibid., 7.5.3.1.

skadefølgeprinsipp, den *svake* variant som legges til grunn av Justisdepartementet, trolig mer levedyktig, men også mindre slagkraftig, enn Mills begrensende formulering.

Det er med dette ikke sagt at skadebegrepet er uten praktisk verdi. Det er for det første fortsatt mulig å si noe om de *åpenbare* tilfelle; det åpenbart skadelige er fortsatt skadelig, det åpenbart harmløse fortsatt harmløst. Samtidig kan en trolig legge til grunn Justisdepartementets avgrensning mot skade på interesser som ikke har et rettmessig krav på vern. Videre er det mulig å sette visse krav til innbyrdes *konsistens* i lovgivningen, slik Feinberg foreslår, for slik å etablere holdepunkter for hvilken skade som anses betydelig. Råder det enighet om at enkelte handlinger med en viss skadeevne skal tillates, kan det tale for at sammenliknbare handlinger med samme eller mindre skadeevne, også bør tillates. (Her vil en dog trolig også måtte ta i betraktning *summen* av samfunnsskade.)

Bevisbyrderegelen Justisdepartementet innfortolker i sin definisjon, er av sentral betydning, da en påstand om skadeevne ikke lar seg motbevise, og utgangspunktet i vår rett – riktig nok tøylet av culpanormen – er den alminnelige handlingsfrihet. Samtidig vil et 'svakt' skadefølgeprinsipp i praksis kunne fravikes, denne bevisbyrde inkludert.

Videre kan de tilleggsvilkår Justisdepartementet oppstiller, være av praktisk verdi på flere måter:

1) All den tid en legger Feinbergs 'svake' skadefølgeprinsipp til grunn, vil det være behov for visse hjelpenormer som skranke mot unødig kriminalisering.

2) Selv hvis skadefølgeprinsippet skulle tale for kriminalisering, ville det være kontraproduktivt å anvende straff i den hensikt å spare samfunnet for skade, hvis den skade som bruken av straff volder samfunnet, er større enn den det var meningen å forhindre, eller bruk av straff viser seg mindre effektivt enn andre virkemidler. Således kan tilleggsvilkårene fungere som skranke også mot *misbruk* av prinsippet.

3 Handlingens skadeevne

3.1 Innledning

I denne del av oppgaven vil det bli redegjort for i hvilken grad forbudet mot narkotikabruk kan sies å være i tråd med skadefølgeprinsippets krav til straffverdig skadeevne, med utgangspunkt i de føringer som hittil er lagt til grunn.

3.2 Hvilken skadeevne skal anses 'iboende'?

Et avgjørende spørsmål forut for drøftelsen, er hvilken skadefølge som her skal anses adekvat, i den forstand at den følger av en *iboende* risiko ved handlingen. Dette er betinget av hvorvidt skadeevnen skal betraktes *de lege lata* eller *de lege ferenda*, altså hvorvidt en skal ta høyde for *rettstilstandens* betydning for skadefølgene.

Å begrunne en handlings straffverdighet med de skadefølger den måtte ha *som følge av* at den er kriminalisert, er kurant nok ved domstolers ileggelse av straff etter loven, da enhver borger må forholde seg til de faktiske konsekvenser av sine handlinger. Her kommer også culpanormen inn, da den alminnelig aktsomme person vil vokte seg for å bryte loven i utgangspunktet.

Ved spørsmål om hvorvidt *kriminalisering* bør foretas, altså på det lovgivende plan, blir derimot en slik begrunnelse sirkulær. (En sådan logikk ville f. eks. kunne anvendes til forsvar av en fortsatt kriminalisering av abort i et samfunn hvor et stort antall kvinner dør som følge av uautoriserte inngrep.) Således kan det i denne oppgave, som omhandler et *lovgivningsprinsipp*, kanskje tales om 'kriminaliseringsverdig' skadeevne, for slik å skille denne fra straffverdighet *de lege lata*.

For å kunne foreta en meningsfylt drøftelse av narkotikabrukens straffverdige skadeevne etter skadefølgeprinsippet, er det altså nødvendig i størst mulig grad å 'skrelle' vekk de skadevirkninger av narkotikabruk som kan tenkes å være konsekvenser av den rettstilstand vi har valgt. Derfor vil det i denne del av fremstillingen, så langt dette lar seg gjøre, tas utgangspunkt i den skadeevne ved handlingen som kan antas å gjelde også forut for lovgivningen.

3.3 Hvilken bruk skal legges til grunn?

På de legale rusmidlers område skilles det gjerne – i både litteratur og dagligtale – mellom bruk og *misbruk*. I den grad dette skillet praktiseres også for andre stoffer, er misbruk ensbetydende med enhver rekreativ (i praksis enhver ikke-medisinsk) bruk.

Det er imidlertid slik at også de illegale stoffer brukes i høyst ulik grad. Enkelte bruker et stoff hyppig, andre mer sporadisk, og de fleste slutter før eller siden – noen etter bare så vidt å ha prøvd. Selv et stoff som kokain, som anses å være et av de mest vanedannende narkotika, viser seg å ha en høyst heterogen profil mht. bruksmengde og -frekvens, med en betydelig grad av måtehold selv blant regelmessige brukere, også over lang tid.^{47 48} Samtidig er det meste av vår kunnskap om illegale rusmidler, på grunn av *hvem* som kommer i kontakt med ordensmakt og behandlingsapparat, basert på de problematiske brukere.⁴⁹

Spørsmålet blir dermed hvilken bruksform som skal legges til grunn ved vurderingen av skadeevne. Å fastslå, med empiri i hende, hvilken andel av narkotikabrukere som evner å praktisere måtehold uten å eskalere til (virkelig) misbruk, er neppe mulig med dagens tilgjengelige faktagrunnlag. Det er dessuten en formidabel og notorisk håpløs øvelse i utilitarisme å skulle veie den større skade på de få mot den mindre skade på de mange. Det som i alle tilfelle kan legges til grunn, er at de *tyngste* bruksvaner ikke kan sette standarden for den skadeevne *enhver* bruk av narkotika skal anses å ha.

⁴⁷ WHO Cocaine Project Study (Wikileaks)

⁴⁸ Abadinsky, s7

⁴⁹ Ibid.

3.4 Skillet mellom skade på seg selv og skade på andre:

Tanken at en ikke skal straffes for den skade en gjør på seg selv, kan sies å figurere sterkt i vår strafferett. Selvmordsforsøk er eksempelvis ikke straffbart, selv om *medvirkning* til samme handling (typisk eutanasi) rammes av strl. § 236, første ledd. Selvskading rammes heller ikke av noe straffebed. Enkelte paternalistiske faredelikter kan dog sies å vike fra denne tanke, f. eks. påbudene om bruk av sikkerhetsbelte i bil (vegtrafikkloven. § 23 a) eller å ha flytevest tilgjengelig i båt (småbåtloven § 38). Likevel er det i disse tilfelle ikke selvskading som sådan som er belagt med straff, og det har intet å si for straffutmålingen om ulykken blir et faktum. (Dette bringer dem dog neppe fullt ut i harmoni med skadefølgeprinsippet.)

I utgangspunktet kan det kanskje synes som om selvskadingsreservasjonen bør stenge for anvendelse av straff for bruk av narkotika, da stoffets kjemiske egenskaper kun får direkte virkning i brukerens egen kropp. (Om man ser bort fra faktorer som passiv røyk.) En slik konklusjon tar imidlertid ikke høyde for de *indirekte* skadevirkninger som bruk av narkotika har i samfunnet, som også Justisdepartementet vektlegger.⁵⁰ I denne sammenheng nevnes gjerne den destruktive effekt rusmisbruk har på familier og deltakelse i arbeidslivet, den velferds-kostnad det medfører for det offentlige og de skadevoldende *handlinger* som rusede individer undertiden begår.

Skillet mellom indirekte og direkte skadevirkninger har dessuten lett for å bli utvisket. Det er tross alt slik at omfanget eller graden av den indirekte skade, gjerne er betinget av narkotika-brukens *virkning* på brukeren. Jo mer brukerens funksjonsevne forringes, desto mer går bruken ut over vedkommendes evne til å betjene sine forpliktelser overfor andre. Familie og andre pårørende vil også kunne lide under den lidelse eller ulykke brukeren påfører seg selv, selv når denne i liten grad går ut over dem direkte. (Denne argumentasjon kan dog trolig brukes om svært mange former for selvdestruktive handlinger, hvorav de fleste fullt lovlige.)

Rus i forbindelse med *bilkjøring* eller andre potensielt skadevoldende aktiviteter som medfører en særlig aktsomhetsplikt, kan her også nevnes blant de, overfor andre, potensielt skadelig-

⁵⁰ Ot. prp. nr. 90 (2003-2004), 7.3.2.5.

ge utslag av narkotikaens direkte virkning. Utidig ruspåvirkning i forbindelse med utførelse av alminnelige arbeidsoppgaver og plikter, vil likeledes kunne utgjøre både en fare og en byrde for andre.

Det *sosiale* aspektet ved rusmiddelbruk kan videre bidra til utviskingen av skillet mellom skade på individ og skade på samfunn, da det eksempel brukeren setter til etterfølgelse for andre i sin omgangskrets, kan føre til at disse skader seg selv med rusmidler. Frykten for en slik smitte- eller læringseffekt kan sies å ha dominert ved unnfangelsen av vår narkotikalovgivning på 60-tallet. Den svenske sosiallegen Nils Bejerot, flittig sitert i Straffelovrådets første innstilling (1967-68), beskrev narkotikas spredningsmekanisme som en 'epidemi'.⁵¹ Slike dystopiske profetier er nok med tiden blitt avkreftet; likevel, at rusbruk – som de fleste kulturelle fenomener – spres via *normalisering*, er en rimelig antakelse. Faren for en 'smitteeffekt' ble også anført som argument av Straffelovkommisjonens mindretall.⁵² På alkoholens område er det dessuten dokumentert, av bl.a. Ole-Jørgen Skog, at forekomsten av problematisk høyt alkoholkonsum i samfunnet, øker tilnærmet *eksponentielt* med antallet normalkonsumenter.⁵³ Skog tillegger spredning ved sosial interaksjon betydelig vekt i denne mekanismen.⁵⁴ Det er imidlertid uvisst i hvilken grad en slik effekt gjelder for andre rusmidler, og det *betenkelige* ved en slik mekanisme, må i alle tilfelle sies å være betinget til en viss grad av vedkommende rusmiddels konkrete *skadeevne*.

Selv om det rent prinsipielt fortsatt er viktig å skille mellom den skade en volder seg selv og den skade en volder andre, da grensedragningen er helt sentral når bruken av straff skal *begrunnes*, fremgår det av de nevnte årsakssammenhenger at det er lite fruktbart å forsøke å holde skade på brukeren fullstendig atskilt fra skade på andre, da det her er ulike nivåer av skade, og et betydelig samspill dem imellom. Av denne grunn (men bare så langt) vil de narkotiske stoffenes *direkte* skadeevne være høyst relevant for drøftelsen videre, til tross for selvskadereservasjonen i skadefølgeprinsippet.

⁵¹ Christie, s. 114

⁵² NOU 2002: 4, 4.4.2.

⁵³ Skog, Statens institutt for alkoholforskning (1980)

⁵⁴ Skog, Journal of Drug Issues (1980)

3.5 Skadeevne som vilkår for oppføring på narkotikalisten:

Narkotiske stoffer, sett under ett, har et betydelig skadepotensial. (Dette gjelder naturligvis også de legale rusmidler, og i særdeleshet tobakk og alkohol.) Dette potensial rammer også i kjernen av de interesser som av Justisdepartementet anses å ha et rettmessig krav på vern.⁵⁵ Det bør imidlertid være ukontroversielt å påpeke at de ulike illegale stoffer hver for seg kan ha et vidt *forskjellig* skadepotensial. Av denne grunn er det i lys av skadefølgeprinsippet problematisk å forby 'narkotika' under ett, da det kan tenkes at enkelte narkotiske stoffer ikke oppfyller prinsippets vilkår om betydelig skadeevne. I så tilfelle vil kriminalisering av den enkeltstående handling å bruke dem, vanskelig kunne begrunnes i skadefølgeprinsippet. (En kompliserende, men ikke ødeleggende faktor for dette argument, er *blandingsbruk*, som vil drøftes i 3.8.)

3.5.1 Narkotikalistens

Hva som skal regnes som et forbudt narkotisk stoff etter norsk lov, fremgår av narkotikalistens i forskrift om narkotika, hjemlet i Legemiddeloven. Listen tar for seg en lang rekke stoffer som forbys omsatt, innført etc. annet enn til medisinsk eller vitenskapelig bruk, hvorav et mindre antall via forskriftens § 5, med hjemmel i lml. § 22 annet ledd, også er underlagt straffebestemmelsene for bruk og besittelse i lml. § 24 første ledd, jf. § 31 annet ledd. Disse omtales gjerne som 'forbudte' stoffer. Det er Kongen som bestemmer hvilke stoffer som skal oppføres på listen, jf. lml. § 22 første ledd, men utøvelsen av denne myndighet er videre delegert til Statens legemiddelverk.⁵⁶

Kriteriene for hvilke stoffer som kan inntas på narkotikalistens, er oppstilt i forskriftens § 4, annet ledd. Her heter det at det først og fremst er de stoffer som oppstilles i FN-konvensjonene av 1961 og 1971, som skal inntas. Dernest sier annet ledd, annet punktum, at øvrige stoffer kan inntas dersom disse "har, eller kan antas å ha, liknende effekt" som de nevnt i konvensjonene. 'Effekt' må her forstås psykofarmakologisk, altså som den alminnelige rusvirkning av å innta stoffet. Ordet 'skade' i helsemessig forstand, opptrer ikke i forskriften.

⁵⁵ Ot prp. nr. 90 (2003-2004), 7.5.2.1.

⁵⁶ Andenæs (2011), 243

Hvilke kriterier som skal gjelde for å underlegge et stoff særlige kontrolltiltak etter § 5, fremgår heller ikke av ordlyden. Her kan det i praksis se ut til å være legemiddelverkets vurderinger og resultatet av påfølgende politisk høring som avgjør.⁵⁷

Hvilken rolle spiller så skadeevne som *selvstendig* kriterium for oppføring på narkotikalistene og regulering etter forskriftens § 5? For å si noe om dette, er det kanskje lite fruktbart å se på de stoffer som 'automatisk' er inntatt som følge av internasjonal regulering, da lovgiver her i mindre grad har hatt grunn eller anledning til å foreta en selvstendig vurdering. Et mer interessant studium kan imidlertid være de stoffer på narkotikalistene som reguleres av forskriftens § 5, men som lovgiver *ikke* er pålagt av internasjonale konvensjoner å kriminalisere, da disse kontrolltiltakene i større grad kan sies å reflektere norske myndigheters egne vurderinger:

3.5.2 Forbudte stoffer som ikke er internasjonalt regulert

3.5.2.1 MBDB

MBDB er en 'slektning' av MDMA (ecstasy) med størst utbredelse på 90-tallet. Stoffet er ikke internasjonalt regulert, og i sin utredning av det eventuelle behovet for slik regulering, bemerket WHO's ekspertkomité blant flere momenter at det *ikke* var dokumentert negative ("adverse or toxic") virkninger av stoffet hos mennesker.⁵⁸ Det kan virke som om det først og fremst var de kjemiske og rusmessige likhetstrekkene med det konvensjonsregulerte MDMA som foranlediget kriminaliseringen av stoffet i Norge. Hvilket straffenivå som følger ved befatning med MBDB, sier rettspraksis trolig lite konkret om, men det kan være grunn til å anta at det pga. sine likhetstrekk med MDMA, vil regnes som ecstasy. KRIPOS inkluderer MBDB i 'ecstasy'-kategorien i sin beslagsstatistikk.⁵⁹

3.5.2.2 Fleinsopp

De hallusinogene soppartene *psilocybe cubensis* (cubansk fleinsopp) og *psilocybe semilanceata* (spiss fleinsopp), inneholder begge det psykoaktive virkestoffet psilocybin, som i kroppen omdannes til psilocin. Begge disse stoffer er regulert i 1971-konvensjonen om psy-

⁵⁷ Ibid.

⁵⁸ WHO 32nd report, 12

⁵⁹ KRIPOS, 7

kotrope stoffer, og følgelig oppført på narkotikalistene. Konvensjonen inneholder likevel intet forbud mot fleinsopp som sådan, og kommentaren til Artikkel 32 spesifiserer at planter, sopp og andre vekster som inneholder noen av konvensjonens regulerte substanser naturlig, ikke skal anses å falle inn under konvensjonen. Hensikten med denne reservasjon skal ha vært å verne visse religiøse og etniske minoritetsgrupper mot forfølgelse for deres bruk av hallusinogene vekster i tradisjonell eller rituell sammenheng, og trolig dels det upraktiske ved å slå ned på viltvoksende vekster.

Norske myndigheter valgte likevel i 1981 å kriminalisere fleinsopp. Til grunn for denne avgjørelse lå ingen konkret skadevurdering, men, i følge NTNU-forsker Pål Ørjan Johansen, snarere en lojalitet til 1971-konvensjonens forbud mot virkestoffene, til tross for reservasjonen vedrørende naturlige vekster. Johansen og kollega Teri Krebs har kritisert dette forbudet, og sågar satt spørsmålsteget ved det vitenskapelige grunnlaget for å forby soppens virkestoff i utgangspunktet.⁶⁰ I en studie fra 2013, foretatt på et tilfeldig utvalg av 130 000 amerikanere, hvorav 22 000 oppgav å ha brukt såkalte psykedelika (definert i nevnte studie som fleinsopp, meskalin eller LSD), fant Krebs og Johansen ingen tegn til de skadevirkninger på psykisk helse som tradisjonelt er blitt hevdet forbundet med bruk av slike stoffer, og brukerne, både de som oppgav å ha brukt slike stoffer noensinne, og de som oppgav å ha brukt i løpet av det siste året, hadde jevnt over *bedre* psykisk helse enn resten av utvalget.⁶¹

3.5.2.3 Khat

Planten *catha edulis*, kjent som *khat*, er heller ikke forbudt ved noen FN-konvensjon, men regulert med henvisning til § 5 i forskriften. Norge var likevel blant de første landene i Europa til å kriminalisere den som narkotika. Denne kriminaliseringen skjedde i 1989, og skal tilsynelatende kun ha vært begrunnet i at plantens virkestoffer i isolert form, cathinon og cathin, var blitt kriminalisert ved FN-konvensjonen av 1971.⁶²

Britiske ACMD (Advisory Council on the Misuse of Drugs) fant i sin khat-rapport i 2013 ingen tegn til at noen av de vestlige landene som i løpet av 80- og 90-tallet kriminaliserte

⁶⁰ VG Nett, 21. 08. 2013

⁶¹ Johansen, Krebs (2013)

⁶² ACMD khat report, 8

khat, hadde foretatt noen reell utredning av plantens helsemessige skadevirkninger – Norge inkludert.⁶³ Planten lot til å ha blitt kriminalisert på bakgrunn av klassifiseringen av dens virkestoffer, til tross for at også khat var beskyttet av konvensjonens reservasjon vedrørende naturlige vekster. Å kriminalisere khat for slik å hindre *utvinning* av cathinon/cathin, var neppe en tungtveiende målsetning, da disse stoffene langt lettere lot seg fremstille syntetisk.⁶⁴ ACMDs dom i deres ferske rapport, som på oppdrag fra den britiske regjering skulle utrede hvorvidt khat burde kriminaliseres, var at stoffets helsemessige og sosiale skadevirkninger ikke kunne sies tilstrekkelige til å legitimere kriminalisering, og at et forbud dermed ikke var tilrådelig – en konklusjon myndighetene imidlertid ikke tok til følge.⁶⁵

3.5.3 Generic scheduling

Året 2013 medførte en nyvinning i vår egen narkotikalovgivning: Adgangen til såkalt *generic scheduling*, altså generiske eller analoge narkotikaforbud. Dette verktøyet går ut på at lovgiver kan forby visse *stoffgrupper* kategorisk, med utgangspunkt i en gitt kjemisk grunnstruktur. Den nye narkotikaforskriften av 14. februar oppstiller i skrivende stund ti slike molekylstrukturer, bl.a. basisformer av flere typer syntetiske cannabinoider – til dels ulike kjemiske forbindelser med det til felles at de virker på de samme reseptorer i hjernen som *tetrahydrocannabinol*, virkestoffet i cannabis.

Bakgrunnen for denne lovgivningsform er behovet for å kunne slå ned på 'skreddersydde' stoffer som utvikles i forsøk på å omgå eksisterende lovforbud ved hjelp av endringer i molekylets forgreninger. Enn så lenge er disse analoge former ikke gjenstand for regulering etter § 5, men føringene fra internasjonalt hold er at det i stadig større grad bør benyttes slike generiske bestemmelser, for slik lettere å kunne holde tritt med den illegale farmakologiske utvikling.⁶⁶

⁶³ Ibid., 59, 63

⁶⁴ Ibid., 8

⁶⁵ Ibid., 4

⁶⁶ Meld. St. 30 (2011-2012)

Gitt de til dels ulike skadevirkninger kjemisk like stoffer kan ha (se 3.7.4.2 om MDMA og metamfetamin), må en slik utforming av lovverket sies å sløyfe et eventuelt skadevilkår fullstendig, til fordel for et vilkår om *rusmessig likhet*.

3.6 Bevisbyrde og 'føre var'-kriminalisering

Hvordan stiller så rådende praksis seg i lys av den *bevisbyrde*regel som departementet innfortolker i sin definisjon av skadefølgeprinsippet? Det fremgår hittil at norske myndigheter, selv når kriminalisering ikke har fulgt automatisk av internasjonale konvensjoner, kan sies å ha fristilt seg fra et eventuelt krav om dokumentert (betydelig) skadeevne *forut* for kriminalisering av det enkelte stoff. Således kan lovgiver i disse tilfelle anses å ha forsømt en eventuell bevisbyrde.

Spørsmålet er dog om narkotikalovgivningens utforming tillater noen reell håndhevelse av en slik bevisbyrde i utgangspunktet. Sagt på en annen måte: Levner dagens praksis i det hele tatt rom for noe *alternativ* til kriminalisering? Foruten de allerede etablerte legale rusmidler, er det vanskelig å forestille seg noe nytt rusmiddel som, ved merkbar utbredelse i samfunnet, ikke ville bli forbudt – selv om dette rent hypotetisk skulle vise seg aldri så lite skadelig.

Lovverket må snarere sies å operere ut fra det syn at enhver *rekreativ* bruk av narkotika er grunnleggende illegitim. De legale rusmidler, som alkohol, koffein og nikotin, faller her i en separat kategori, og muligheten for forflytning til denne fra narkotikalistene, virker liten. I den grad denne mulighet eksisterer, f. eks. ved bred politisk enighet om legalisering av et mildere narkotisk stoff, gjelder det i praksis en *omvendt* bevisbyrde, da stoffene i dag forbys ut fra et 'føre var'-prinsipp – ikke ulikt det som gjelder ved godkjenning av legemidler. Et slikt prinsipp er naturlig nok på sin plass ved spørsmål om hvilke handelsvarer – f. eks. legemidler, mat, kosmetiske produkter – som forsvarlig kan tilbys som trygge, men fremstår betenkelig som grunnlag for bruk av straff, så fremt en legger skadefølgeprinsippet til grunn. Samtidig, gitt den stadige utvikling av nye stoffer og tiden det tar å oppdrive empiri vedrørende deres skadeevne, kan en vanskelig tenke seg et effektivt narkotikaforbud utformet på noen annen måte.

Departementets formulering at det er 'lovgiver' som skal ha bevisbyrden for skadeevne, er for øvrig interessant, da det er Statens legemiddelverk, altså forvaltningen, som foretar det vesentligste av både utredning og klassifisering.⁶⁷ Dette er av liten betydning for overholdelse av en eventuell bevisbyrde, men denne delegasjon av straffelovgivningsmyndighet er blitt kritisert av Ragnar Hauge.⁶⁸ At et folkehelseorgan gis denne kompetanse, kan reise spørsmål om i hvilken grad hensiktsmessigheten av en nykriminalisering blir vurdert ut fra flere skadeperspektiver enn det rent folkehelsemessige. Samtidig kan opprettholdelsen av denne ordning, tyde på at folkehelseperspektivet er det eneste sentrale også i lovgivers øyne.

3.7 'Betydelig' skadeevne og kravet om konsistens

3.7.1 'Likhet for lovgiver'?

Et av de mest problematiske, og likevel avgjørende momenter ved anvendelsen av skadefølgeprinsippet, er hva som skal regnes som tilstrekkelig *betydelig* skade. Joel Feinberg fremsatte til avhjelp av dette, sitt krav om *konsistens* – at de generelle prinsipper som kom til anvendelse i, eller lot seg utlede av dommen over ett tilfelle, måtte gjelde også for andre, likeartede tilfelle.⁶⁹

Med den enkelte handlings straffverdige skadeevne som avgjørende vilkår, bør en slik norm medføre at handlinger med lik skadeevne behandles likt av lovgiver. Handlinger kan imidlertid være svært ulikeartede, og det kan gjelde ulike hensyn ut over de rene skadebetraktninger ved vurdering av deres straffverdighet – f. eks. nytteverdi eller tradisjon. De ulike handlingers mulige skadefølger kan dessuten være vel så ulikeartede, og i praksis helt usammenliknbare i kvantitative termer. Det virker åpenbart at ikke en hvilken som helst sammenstilling av potensielt skadevoldende handlinger lar seg veie komparativt på denne måte.

På rusmidlenes område har man imidlertid et knippe til dels *likeartede* handlinger – bruk av diverse psykoaktive kjemiske substanser – med til dels likeartet, men ikke nødvendigvis like

⁶⁷ Andenæs (2011), 243

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Harcourt, 191

betydelig skadeevne. Noen av disse handlingene er lovlige, som f. eks. å drikke alkohol eller kaffe, eller røyke tobakk, mens andre, bruk av diverse narkotika, er ulovlige. Ved å sammenlikne skadeevnen til stoffene på den ene side av den juridiske skillelinje med skadeevnen til stoffene på den annen side, bør det dermed være mulig å si noe om hvorvidt lovgiver er *konsekvent* i sin kriminalisering av potensielt skadelig rus, og dermed i vurderingen av hvilken skadeevne som kan anses 'betydelig'.

Det vil for enkelthets skyld i den videre drøftelse antas at lovgiver står inne også for de vurderinger som er gjort på overnasjonalt nivå mht. de stoffer som 'automatisk' er inntatt på narkotikalistene. Dette dels fordi de mest interessante stoffer i diskusjonsøyemed – de som nyter en viss grad av utbredelse – stort sett er gjort forbudt ved denne mekanisme, og dels fordi det enkelte land uansett står fritt til å velge om bruk, erverv og besittelse til egen bruk skal være straffbart.⁷⁰

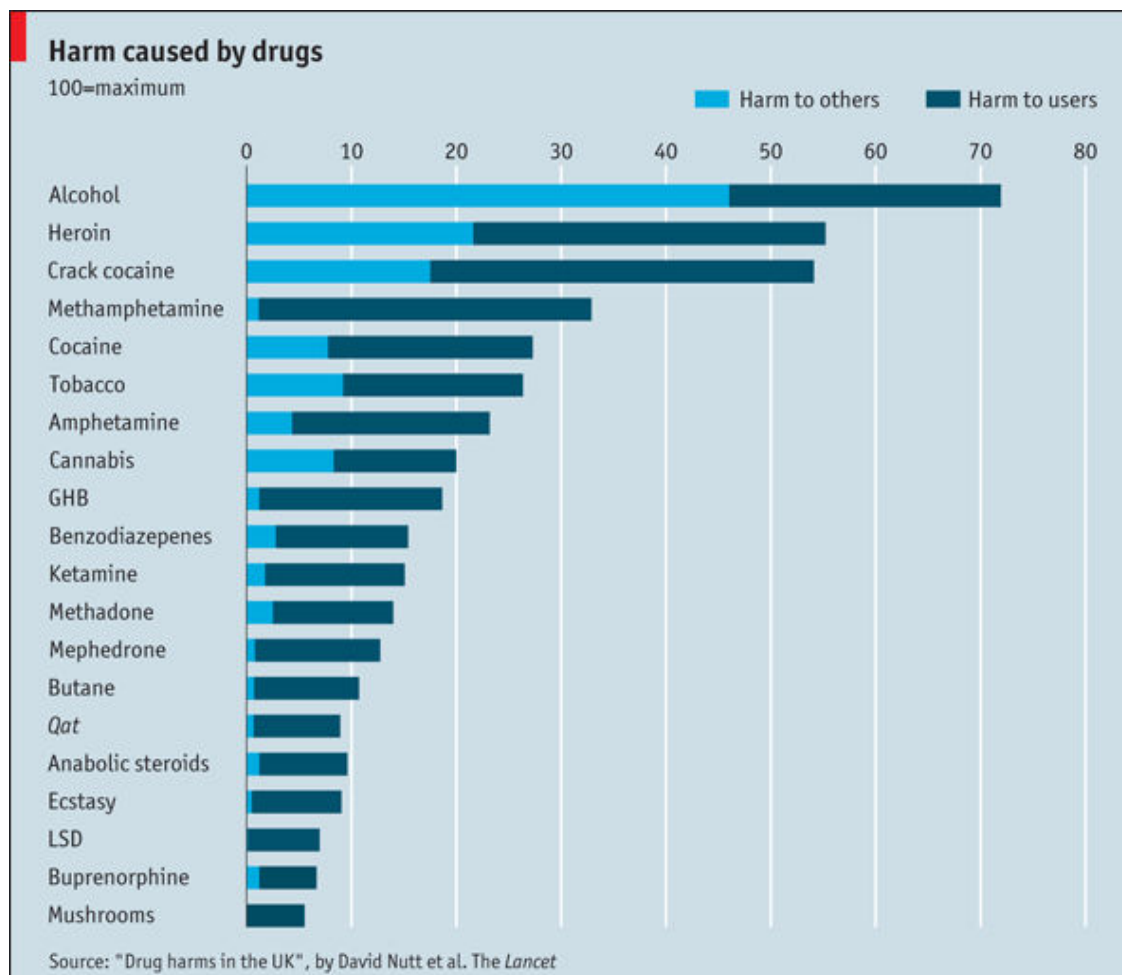
3.7.2 Rusmidlenes relative skadeevne

Å rangere ulike rusmidlers skadeevne, er vanskelig av flere grunner: For det første er den tilgjengelige informasjon om de ulike stoffers skadevirkninger av ulik kvalitet, da usikkerhet knyttet til ulovlige varers innhold eller konsentrasjon kan gi seg utslag i misvisende resultater, f. eks. pga. unødige dødsfall, eller villfarelse om hvilket stoff som er blitt brukt. For det andre er enkelte stoffer vesentlig mindre utbredt enn andre, og kan i noen tilfelle gi få relevante data å jobbe med. I tillegg er mørketallene ved illegalt konsum betydelige, med store grupper av brukere som aldri kommer i kontakt med politi eller helsevesen (qua brukere), og kompliserende faktorer som *blandingsbruk* må også tas høyde for.

⁷⁰ NOU 2002: 4, 9.11.1.

3.7.2.1 ISCDs rangering

Britiske Independent Scientific Committee on Drugs publiserte i 2010 en nå relativt berømt artikkel i *The Lancet* (Nutt et al.), som kartla 20 ulike rusmidlers skadeevne og rangerte disse, basert på 16 ulike skadekriterier, etter skade både på individ og samfunn.^{71 72}

Alkohol havnet her på en fjerdeplass med utgangspunkt i skadeevne overfor *individet*, overgått kun av heroin, crack-kokain og metamfetamin. I skadeevne overfor *samfunnet* tronet alkoholen suverent øverst på rangeringen. Dette skyldtes i stor grad, men ikke utelukkende, alkoholens suverene *utbredelse*.

En slik rangering av skadeevne er naturligvis ingen eksakt matematisk øvelse. Metoden pane-

⁷¹ Nutt et al. (2010)

⁷² Nutt, 32

let tok i bruk, såkalt *Multi-Criteria Decision Analysis*, brukes imidlertid innen en rekke fag-felter hvor det må tas stilling til store komplekser med kvalitativt ulike verdier, og er en av de mest avanserte fremgangsmåter i så måte.⁷³ ISCD-rangeringen er også lagt til grunn i Høyesterett, i spørsmålet om straffutmåling for GBL/GHB, hvor førstvoterende, Dommer Tønder, meddeler:

*"Sivilingeniør Bønes og overlege Aamo uttaler at artikkelen gir 'en svært god og nyan-sert framstilling av de mest aktuelle faktorer som vanligvis benyttes i forbindelse med etablering og opprettholdelse av kontroll og restriksjoner av illegale stoffer og skadelig bruk av legale stoffer'."*⁷⁴

I det følgende vil det redegjøres for et (lite) utvalg utbredte narkotiske stoffer som, med utgangspunkt i ISCDs rangering, *kan* ha en skadeevne mindre enn noen av de legale rusmidlers, og således er av relevans for vurderingen av lovgivers konsistens i lys av skadefølgeprinsippet.

3.7.3 Et utgangspunkt for sammenlikning: Alkohol og tobakk

3.7.3.1 Alkohol

Et av de rusmidler man har lengst erfaring med i vår del av verden, er *alkohol*. Selv om rekreativ bruk av stoffet langt på vei er normalisert i vår kultur, er alkohol et stoff med mange og til dels alvorlige skadevirkninger, både ved bruk over tid og enkeltstående 'fyllekuler'. Stoffet antas også å bidra til en stor del av sykefraværet her til lands, og i følge Grimsmo og Rossow kan kanskje så mye som halvparten av éndagsfraværet tilskrives *bakrus*.⁷⁵

Når alkohol brytes ned i kroppen, dannes den giftige metabolitten acetaldehyd, som er særlig skadelig for hjerne og lever.⁷⁶ Alkohol kan også gjøre betydelig skade på hjerte, bukspyttkjertel, nervesystem og forplantningsevne.⁷⁷ David Nutt skriver om alkohol: "[T]here is no other

⁷³ Ibid., 35, 36

⁷⁴ HR-2012-01340-A

⁷⁵ Grimsmo, Rossow (1997), s. 26

⁷⁶ Nutt, s. 57

⁷⁷ Ibid., 100

drug which is so damaging to so many different organ systems in the body."⁷⁸ Alkohol er videre avhengighetsdannende (i følge American Psychiatric Association utvikler 10-15 % av alle alkoholkonsumenter avhengighet på et tidspunkt), kan i visse tilfelle utløse psykoser og medfører, særlig hos menn, en forhøyet risiko for å begå vold.⁷⁹⁸⁰ Alkohol påvirker dessuten reaksjonsevnen, og fører til et betydelig antall dødsfall som resultat av fyllekjøring, samt andre ulykker. Alkohol er også en utløsende eller bidragsytende faktor i mange narkotika-dødsfall.⁸¹

Det skal her nevnes at mange av dem som nyter alkohol regelmessig, aldri eller i liten grad vil merke noen av de ovennevnte skadevirkninger (foruten kanskje bakrus), da disse praktiserer en høy grad av *måtehold*. Alkohol er dog neppe vesensforskjellig fra mange narkotika i så måte. Samtidig er såkalt 'binge drinking' forholdsvis utbredt blant unge mennesker i Norge, med russefeiringen som kritisk læringsfase, og for dem det rammer, kan alkoholisme ha ødeleggende konsekvenser. Undertiden hevdes det i media at alkohol i moderate doser har helsefremmende egenskaper, men metoden i slike studier er blitt kritisert, bl.a. fordi måteholdne konsumenter generelt lever sunnere.⁸²

3.7.3.2 Tobakk

Tobakkens psykoaktive virkning via virkestoffet nikotin, består hovedsakelig i en mildt sentralstimulerende effekt.⁸³ Således er sammenlikningsgrunnlaget med stoffer som gir en sterkt merkbar, atferdspåvirkende rus, noe begrenset, og skade overfor andre enn brukeren, består i all hovedsak i eventuell passiv røyk, samt (betydelige) velferdskostnader. Nikotin er imidlertid sterkt vanedannende, og dets skadeevne ved røyking meget betydelig.

I NOU 2003:22, punkt 9.6.1, heter det at 7500 nordmenn dør årlig som følge av røyking, og at dette tallet er over dobbelt så høyt som det antall som dør av narkotika, alkohol, mord, selv-

⁷⁸ Ibid., 99

⁷⁹ Abadinsky, 3

⁸⁰ Ibid., 12

⁸¹ Nutt, 45

⁸² Abadinsky, 55

⁸³ Ibid., 88

mord, branner, AIDS og trafikkulykker *til sammen*. En 'fordel' ved tobakk i et samfunnsøkonomisk perspektiv, er dog at skadevirkningene av røyking inntreer i forholdsvis høy alder, og således i liten grad hemmer *produktiviteten*. De siste årene har dessuten svært mange røykere meldt overgang til mindre skadelige nikotinprodukter, som snus eller e-sigaretter, hvilket kan tenkes å bidra til at tobakk i fremtiden utgjør et langt mindre folkehelseproblem.

3.7.4 Illegale stoffer

3.7.4.1 Cannabis

Et naturlig første punkt i behandlingen av de illegale stoffer, er det i vårt samfunn mest utbredte, og i dag kanskje det mest *politiserte* illegale stoff: Cannabis. De alvorlige *fysiske* helseskader cannabisbruk medfører, synes få. Overdosedødsfall som følge av cannabisinntak, forekommer i praksis ikke. Cannabis kan dog påvirke hjerterytmen, og hos folk med hjerteproblemer kan dette i visse tilfelle være farlig. Denne effekten er dog vesentlig den samme for koffein og nikotin.⁸⁴ Avhengighetspotensialet er forholdsvis lavt for de fleste brukere, men en mindre andel av befolkningen, 10-14 %, kan se ut til å være predisponert for sterkere cannabisavhengighet.⁸⁵ Cannabis påvirker også reaksjonsevnen, og virker, i likhet med alkohol, negativt inn på bl.a. kjøreevne. Her antas imidlertid ulykkesrisikoen å være 3-5 ganger lavere enn ved alkoholbruk.⁸⁶

3.7.4.1.1 Psykoser

En i dag mye omtalt skadevirkning ved cannabisbruk, er risikoen for rusutløst psykose og utvikling av schizofreni. Slike skadevirkninger er særlig interessante pga. den fare psykotiske kan utgjøre (men ikke *ofte* utgjør) for andre, og 'cannabispsykose' er blitt oppgitt som faktor i enkelte profilerte voldssaker – dog ofte hvor alkohol også har opptrådt. En rekke studier, ved bl.a. Arsenault et al. og Zammit et al, har vist et betydelig statistisk sammenfall mellom cannabisbruk og psykotiske lidelser, hvilket av enkelte er blitt tatt til inntekt for den konklusjon at cannabis gir økt sannsynlighet for å utvikle disse.^{87,88}

⁸⁴ Ibid., 113

⁸⁵ Ibid.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Arsenault, et al. (2002)

Slike studier har imidlertid, til tross for enkeltes konklusjoner, ikke kunnet si sikkert hvorvidt de psykotiske tilstandene skyldes cannabisbruk, eller vice versa. Man vet at schizofreni og andre psykotiske tilbøyeligheter i stor grad er arvelige, og gjerne ligger latent, for så å manifestere seg i voksen alder, ofte i det samme alderssjikt som narkotikabruk opptrer hyppigst i.⁸⁹ Det er dessuten kjent at schizofrene i betydelig større grad enn andre nyter tobakk og alkohol, også før de utvikler symptomer.⁹⁰ Det kan, i følge David Nutt, tenkes at predisposisjon for schizofreni og predisposisjon for cannabispreferanse skyldes samme genetiske faktor.⁹¹ Proal et al. forsøker i en fersk studie fra Harvard å justere for disse feilkilder ved bl.a. å se hen til familiehistorikk i både brukergruppen og kontrollgruppen. Her trekkes den konklusjon at utviklingen av schizofreni hos cannabisbrukere kan forklares på bakgrunn av genetisk predisposisjon *alene*, og at cannabis ikke er noen selvstendig risikofaktor når det justeres for arvelig belastning.⁹² En liknende konklusjon ble trukket noe mer varsomt allerede i 2008 av Arendt et al, som satte spørsmålsteget ved 'cannabispsykose' som diagnose, og foreslo at denne "*could be an early sign of schizophrenia rather than a distinct clinical entity*".⁹³

Noen studier har videre undersøkt om forekomsten av psykotiske lidelser i befolkningen har økt i takt med en antatt økning i cannabisbruk. Én slik studie ble foretatt i England av Frisher et al, som kom frem til at antall tilfeller av psykose og schizofreni hadde ligget forholdsvis stabilt eller sunket noe i tidsrommet 1996 til 2005, til tross for en økning i cannabisbruk.⁹⁴ En liknende studie fra Australia, publisert i 2003, viste tilsvarende stabile trender over et 30-årig tidsrom.⁹⁵ Slike funn kan tale for at en eventuell *kausal* sammenheng mellom cannabisbruk og psykose hos *i utgangspunktet friske* personer, vil måtte være forholdsvis svak, hvis da ikke forekomsten av andre risikofaktorer har endret seg i takt med den stigende cannabisprevalensen.

⁸⁸ Zammit, et al. (2002)

⁸⁹ Nutt, 86

⁹⁰ Nutt, *fagmøte hos SIRUS*. (2013)

⁹¹ Nutt, 86

⁹² Proal et al. (2013)

⁹³ Arendt et al. (2008)

⁹⁴ Frisher et al. (2009)

⁹⁵ Degenhardt et al. (2003)

3.7.4.1.2 Hjernens utvikling

En kjent studie foretatt av Meier et al, har videre vist en sammenheng mellom regelmessig cannabisbruk fra mindreårig alder og lavere IQ i voksen alder.⁹⁶ Samfunnsøkonom og forsker Ole Røgeberg har imidlertid innvendt mot denne konklusjon at forskjellene i studien utliknes hvis man justerer for sosioøkonomisk status. Denne kritikken kan dog igjen sies imøtegått i ettertid av forfatterne.^{97 98} Battistella et al. har dessuten vist at cannabiskonsum over lengre tid påvirker forholdstallet mellom grå og hvit hjernemasse hos brukeren, bl.a. i de deler av hjernen som styrer motivasjon og affekt, og at denne virkning er større hos dem som begynner i mindreårig alder.⁹⁹ Forskning på mindreårig *alkoholkonsum* viser dog at cannabis ikke er alene om å ha en slik mulig virkning på hjernens utvikling, ei heller at cannabis er den største synder i så måte.¹⁰⁰ Samtidig er det med slike studier vanskelig å vite i hvilken grad utstrakt bruk av rusmidler forårsaker strukturelle avvik i brukerens hjerne, eller om strukturelle avvik i brukerens hjerne forårsaker utstrakt bruk av rusmidler. Squeglia et al. konkluderer med at *begge deler* kan være tilfelle.¹⁰¹ Det kan også spørres om slike skadevirkninger av mindreårig cannabisbruk kan tas til inntekt for fortsatt forbud, eller i realiteten er et argument for *regulering* med aldersgrense for kjøp.

3.7.4.1.3 Innfallsporeffekten

En ofte vektlagt skadevirkning av cannabisbruk i holdningskampanjer, er den såkalte *innfallsporeffekten*, hvormed det antas at bruk av cannabis leder til bruk av sterkere stoffer. Da det er tvilsomt om denne effekt (i hvert fall fullt ut) kan sies *iboende*, vil den drøftes i 4.3.7.3.1.

3.7.4.2 MDMA

MDMA, populært kalt *ecstasy*, antas av de fleste rusforskere å ha forholdsvis liten skadeevne ved normal rekreativ bruk, og scoret i ISCDs rangering lavere enn cannabis mht. skadeevne

⁹⁶ Meier et al. (2012)

⁹⁷ Røgeberg (2012)

⁹⁸ Moffit et al. (2013)

⁹⁹ Battistella et al. (2014)

¹⁰⁰ Lisdahl et al. (2013)

¹⁰¹ Squeglia et al. (2014)

på individet.^{102 103} Stoffet er sentralstimulerende, og gir økt energi, men er mest kjent for den lykkefølelse det gir, via forhøyede serotoninnivåer, samt sin sterke 'empatogene' effekt i form av kjærlighet til andre.¹⁰⁴ Overdosedødsfall av MDMA alene forekommer sjelden, da marginen fra brukerdose til dødelig mengde er svært stor (det er blitt rapportert forholdstall på 1:40 i mengde virkestoff i blodet), men dødsfall som følge av forveksling med andre stoffer på det illegale marked, forekommer i større grad.^{105 106} Enkelte har også dødd som følge av overoppheting/dehydrering eller vannforgiftning, resultater av å ha 'danset seg til døde' i dårlig ventilerte nattklubber, eller overkompensasjon ved for høyt inntak av vann/elektrolyttfattig drikke. Opplysningskampanjer ser imidlertid her ut til å hjelpe.¹⁰⁷ Stoffet kan også gi høy puls og økt blodtrykk, samt belaste lever og nyrer hos enkelte brukere, og har i sjeldne tilfeller ført til hjertestans, hjerneblødning eller leversvikt hos spesielt sårbare individer.¹⁰⁸

MDMA er ikke fysisk avhengighetsdannende, og egner seg lite til hyppig bruk, da de samme mekanismer som gjør dette skadelig (slitasje på cellene som står for hjernens serotoninproduksjon), gjør at den ønskede virkning av stoffet avtar.¹⁰⁹ I tillegg kommer at stoffets bakrus (kortvarig, mild depresjon og slapphet) er ubehagelig, og blir verre med hyppig bruk.¹¹⁰ Tidligere ble det antatt at stoffet gav permanent hjerneskade, da man i én studie hadde forvekslet forsyninger av MDMA med metamfetamin, som ved tung bruk kan gi Parkinsons-liknende mén.¹¹¹ Studier av nevrotoksisitet hos rotter har muligens også vært misvisende, da deres forskjellige stoffskifte trolig medfører andre skadevirkninger av stoffet enn hos mennesker.¹¹²

Et stadig tilbakevendende problem har dessuten vært å fastslå om eventuelle kognitive senskader hos brukere skyldes MDMA, andre rusmidler eller andre aspekter ved 'rave'-kulturen,

¹⁰² Abadinsky, 108

¹⁰³ 3.7.2.1.

¹⁰⁴ Nutt, 14

¹⁰⁵ Kalant (2001)

¹⁰⁶ Vevelstad et al. (2012)

¹⁰⁷ Nutt, 15

¹⁰⁸ Ibid., 16

¹⁰⁹ Kalant (2001)

¹¹⁰ Nutt, 16

¹¹¹ Ibid., 19

¹¹² Torre et al. (2004)

som f. eks. søvndeprivasjon, da gjennomføring av kontrollerte eksperimenter på mennesker er både praktisk og etisk umulig. Halpern et al. forsøkte imidlertid å nærme seg en slik standard ved å finne frem til et utvalg av brukere som *kun* brukte MDMA over lengre tid, samt en totalavholden kontrollgruppe fra noenlunde samme befolkningssegment. Gruppens rusvaner ble også verifisert ved hårprøver. Studien konkluderte med at det over tid *ikke* utviklet seg noen merkbar forskjell i kognitiv funksjonsevne mellom de to gruppene, foruten at de som nøt et illegalt stoff, virket noe mer impulsive – muligens av natur.¹¹³

3.7.4.3 Psykedelika

Samlebetegnelsen 'psykedelika' brukes typisk om stoffer av typen tryptaminer (DMT, psilocybin), lysergaminer (LSD) og fenetylaminer (meskalin), som alle antas å ha noenlunde samme type virkning i hjernen. Disse stoffenes rus karakteriseres ofte av brukere som spirituelle, introspektive og livsomveltende opplevelser, og først og fremst *psykologisk* inntrykksgivende, selv om de også medfører hallusinasjoner og andre surrealistiske fenomener som tidsforvirring og *synestese*. Psykedelika har også, i likhet med MDMA, betydelige *empatogene* egenskaper.¹¹⁴

Det er så langt ikke dokumentert noen betydelige skadevirkninger av disse stoffene, foruten traumatiske rusopplevelser hos enkelte.¹¹⁵ Noen kan oppleve synsforstyrrelser eller 'flashbacks' i ettertid. 'Overdoser' later imidlertid kun til å medføre sterkere rus, uten reell forgiftningsfare.¹¹⁶ Stoffene er i tillegg ikke vanedannende, ei heller egner de seg til hyppig bruk, da rusen oppleves såpass 'mektig', og dessuten avtar i virkning ved hyppig bruk. Johansen og Krebs har også, som tidligere nevnt, vist at psykisk helse i denne brukergruppen ikke lider i forhold til normalen, kanskje tvert imot.¹¹⁷ Videre er de populære historier som verserer om 'gale' eller farevoldende handlinger utført i psykedelisk rus, i følge Nutt ikke forankret i empiri, og antas bl.a. å stamme fra et 1971-nummer av *Spiderman*.¹¹⁸

¹¹³ Halpern et al. (2011)

¹¹⁴ Nutt, 247

¹¹⁵ Ibid., 254

¹¹⁶ Abadinsky, 101-103

¹¹⁷ Krebs, Johansen (2013)

¹¹⁸ Nutt, 254-255

Åpenbart nok vil det imidlertid også ved bruk av disse stoffer være utilrådelig å kjøre bil eller bedrive andre aktiviteter som forutsetter en viss edruelighet; det iboende faremoment ved *enhver* funksjonsnedsettende rus, gjør seg også her gjeldende.

3.7.4.4 GHB/GBL

Gamma-hydroksybutyrat, kjent som GHB, er en fettsyre, C₄H₈O₃, som forekommer naturlig i kroppens celler.¹¹⁹ Brukt som rusmiddel, ofte inntatt i form av GBL, som i kroppen brytes ned til GHB, gir det en virkning ikke ulik alkoholens, angivelig også med noen av de samme 'empatiske' kvaliteter som ecstasy, trolig grunnet utskillelse av hormonet *oxytocin*.¹²⁰ I motsetning til alkohol, gir stoffet ingen bakrus, og forsvinner ut av kroppen i løpet av få timer, tilsynelatende uten giftmetabolitter som ved alkoholkonsum.¹²¹ I Italia og Østerrike brukes GHB i behandling av alkoholikere, som et mindre skadelig substitutt for alkohol.¹²²

I store doser virker stoffet som sovemiddel, og foreskrives i USA for enkelte søvnlidelser under navnet *Xyrem*.¹²³ Den dype søvn stoffet fremkaller, hevdes også av enkelte å stimulere til muskelvekst, grunnet økt produksjon av veksthormon, og stoffet brukes således i kroppsbyggermiljøer.¹²⁴ Regelmessig bruk (typisk til søvn) kan medføre avhengighet, men denne forsvinner angivelig normalt ved gradvis nedtrapping.¹²⁵¹²⁶ Stoffets potensial som 'voldtekstodop' var trolig en av årsakene til dets opprinnelige kriminalisering.¹²⁷

All den tid GHB omsettes på det illegale marked, i høy, men ofte ukjent konsentrasjon, kan dosering være vanskelig, og marginen for overdose forholdsvis liten. Det er dog en ytterligere margin mellom overdose som medfører bevisstløshet (søvn) og overdose som medfører respi-

¹¹⁹ Norsk Narkotikapolitiforening, GHB

¹²⁰ Rifat, Claude: *GHB: The First Authentic Antidepressant*.

¹²¹ Vickers (1963)

¹²² Nutt, 107

¹²³ Abadinsky, 65

¹²⁴ Ibid., 64

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Erowid

¹²⁷ Abadinsky, 64

rasjonssvikt og død.¹²⁸ Samtidig er det svært farlig å kombinere GHB med alkohol, da dette ikke bare summerer de to stoffers sentraldempende virkning, men dessuten multipliserer *alkoholens* virkning ved å hemme nedbrytning.¹²⁹

I tidligere nevnte dom, HR-2012-01340-A, uttaler førstvoterende (med full tilslutning) at straffnivået for GHB bør ligge nært straffnivået for hasj, med henvisning til at GHB sjelden forårsaker dødsfall alene, samt ISCDs tidligere nevnte rangering, hvor cannabis og GHB er "så godt som likestilt". Sistnevnte poeng skyldes riktig nok at GHBs større skadeevne for individet (overdoserisiko) i rangeringen oppveies av dets ubetydelige rolle innen organisert kriminalitet. Ved vurdering av straffverdighet *de lege lata*, er slik hensyntagen dog kanskje naturlig.

3.8 Blandingsbruk

Et betydelig problem ved vurdering av et rusmiddels skadeevne, er å forutsi hvordan denne arter seg i kombinasjon med *andre* rusmidler. Kontrollerte eksperimenter kan gi mye informasjon om enkeltfaktorer, men virkeligheten er kaotisk, og de handlinger vi tillater, bør være forsvarlige også i møte med denne. Vi vet at narkotika i dag svært ofte brukes i kombinasjon med andre rusmidler – lovlige så vel som ulovlige. Noen av disse kombinasjoner er muligens ikke farligere enn summen av sine enkelte bestanddeler, mens andre beviselig har et høyt ytterligere skadepotensial.¹³⁰

Det kan således hevdes at narkotika *uansett* bør forbys under ett, for slik å forhindre spredning av stoffer som kan blandes, enten med hverandre, eller med alkohol. Begrunnet i skadefølgeprinsippet, ville dette tjene til vern av velferdsstaten mot den belastning den ytterligere brukerskade ville medføre, samt av de individer som via *lært* narkotikabruk (jf. 3.8.) ender opp med å skade seg selv ved blandingsbruk.

Visse innvendinger melder seg: Å anse det straffverdig etter skadefølgeprinsippet å bruke et stoff (og bare dette stoff) fordi det kan lede andre til å bruke samme stoff på en vesentlig an-

¹²⁸ Erowid

¹²⁹ Abadinsky, 64

¹³⁰ Nutt, 45, 311

nen, mer skadelig måte, fraskriver disse andre ethvert ansvar for egen velferd, samt culpaansvaret. Samme logikk kan trolig gjøre alkoholbruk straffverdig fordi andre kan ende opp med å fyllekjøre. Med utgangspunkt i skadefølgeprinsippet, er en slik tankegang problematisk. (I et rent folkehelseperspektiv vil dog slike betraktninger kanskje ikke stå seg.)

Samtidig kan det spørres om i hvilken grad forbud faktisk *reduserer* omfanget av narkotika- bruk, om mengden blandingsbruk er korrelert med en eventuell slik reduksjon, eller om forbudet *i seg selv* bidrar til blandingsbruk (se 4.3.7.2), og om ikke andre virkemidler enn straff (opplysnings- og holdningskampanjer, utelivstiltak, selektiv legalisering og regulering) kan være *mer* effektive i å fraråde brukere farlige stoffkombinasjoner.

3.9 Har narkotika nytteverdi?

Ved en vurdering av hvilken skadeevne som skal anses tilstrekkelig betydelig til å tilsi kriminalisering, vil kravet trolig avhenge av den *nytteverdi* vedkommende handling kan ha i samfunnet. Anses nytteverdien betydelig, vil kravet til skadeevne trolig settes strengere enn hvis nytteverdien anses helt marginal. Samtidig vil det trolig være av relevans hvorvidt forbudet utgjør en *betydelig* innskrenkning av borgernes handlingsfrihet.

Eksempler på en slik avveining er å finne i en rekke kurante handlinger i vårt samfunn; det er tillatt å kjøre bil selv om skadepotensialet ved trafikkulykker er stort, da nytten av effektiv samferdsel må sies svært betydelig. Her søkes skadepotensialet heller redusert ved strenge regler for hvordan bilkjøring skal foregå, jf. vegtrafikkloven. Andre kurante handlinger kan dog ha mindre synbar nytteverdi i forhold til sin skadeevne. En stor hund – eller en hest – har eksempelvis en betydelig iboende skadeevne overfor mennesker. I forarbeidene til hundeloven vektlegges bl.a. de terapeutiske og sosiale nytteaspekter ved hundehold, samt hundeoppdrettsnæringens verdi.¹³¹ Likevel kan behovet for å holde *særlig farlige* dyr annet enn i bruksøyemed, og ferdes blant folk med disse, sies noe tvilsomt. Slike eksempler kan tale for å la den alminnelige handlingsfrihet veie tungt – dog antakelig i større grad for handlinger som har tradisjonen på sin side.

¹³¹ Ot. prp. nr. 48 (2002-2003), 3.1

3.9.1 Positiv nytte

Rus anses gjerne som en destruktiv samfunnskraft, et fenomen til hinder for produktivitet og fortrenghet av de 'ekte' gleder, og et symptom på karaktersvakhet. Til tross for dette stigma, er rusen et tilsynelatende universelt fenomen. I vår kultur nyter de aller fleste alkohol i festlig lag, og koffein er et fast innslag i de fleste nordmenns morgenrutine og arbeidsdag. Sigarettforbruket har med årene gått noe ned, men fortsatt nyter en stor del av befolkningen nikotin i ulike former. Det kan sågar hevdes at store deler av *avholdsfolket* ruser seg, da mange av disse søker en følelse av velvære ved trening og fysisk aktivitet. *Endorfiner*, det 'endogene morfin' som utskilles ved slik aktivitet, virker forholdsvis likt i hjernen som opiater.¹³²

Mye kan således tyde på at mennesker flest har en *rusdrift*, et behov for i blant å oppleve altererte bevissthetstilstander, og at folk får utløp for denne på ulikt vis, kanskje grunnet ulike iboende (og lærte) preferanser.¹³³ Forskning har bl.a. vist at folks preferanse for amfetaminrus kan være høyst variabel, med alt fra eufori til ubehag som virkning, og at denne variasjon trolig er genetisk betinget.¹³⁴ Individuelle forskjeller i rusopplevelse ser ut til å gjelde for de fleste stoffer, og sannsynligheten for å bli avhengig, er også gjenstand for genetisk predisposisjon.¹³⁵ Det kan således tenkes at et *avholdenhetsideal* er like lite realistisk i ruspolitikk som i seksualopplysningen.

Er rus dermed simpelthen en uutslettelig menneskelig last vi som samfunn er nødt til å leve med, eller kan det også tenkes å ha positiv nytteverdi? Den mest innlysende positive nytte ligger nok i den *glede* eller *lettelse* som rusopplevelsen gir brukeren. Kanskje kan disse anses å ha verdi i seg selv; i alle tilfelle er det trolig av positiv nytteverdi for samfunnet at borgerne er tilfredse, gitt at kilden til denne tilfredshet ikke er uforholdsmessig skadevoldende. At den blotte *hedonisme*, ut over det nødvendige behov, skal være et tungtveiende hensyn ved avvei-

¹³² Abadinsky, 40

¹³³ Nutt, 51

¹³⁴ The Scientist, *Liking of Amphetamines ...*

¹³⁵ Nutt, 146-147

ningen mellom å tillate eller forby visse handlinger, er imidlertid tvilsomt. For mye forlystelse vil dessuten kunne gå på bekostning av produktivitet.

Noen av våre i dag legale rusmidler har en *prestasjonsfremmende* funksjon i dagliglivet. Et åpenbart eksempel på dette er koffein, som, i likhet med andre sentralstimulerende, kan bidra til økt våkenhet og konsentrasjonsevne når dette behøves. I arbeidslivet har en slik egenskap åpenbar nytteverdi, da våkne og konsentrerte arbeidere antakelig er mer produktive. Her kan også den tidligere nevnte gledesfaktor gjøre seg gjeldende, ved at arbeideren finner *motivasjon* i hjernens belønningsrespons (dopaminutskillelse) som følge av koffeininntaket – et 'lyspunkt' i arbeidsdagen.

Det *sosiale* aspektet ved rus kan videre også tenkes samfunnsnyttig. Ikke bare gir rusmidlene et rituelt alibi for sosialt samkvem, i form av den aktivitet det er å møtes for å drikke alkohol/kaffe eller røyke tobakk, men især alkoholen, ofte omtalt som sosialt 'glidemiddel', har i kraft av sin evne til å svekke brukerens hemninger, en tendens til å muliggjøre mer løssluppen sosial omgang – både på godt og vondt. Særlig i mer reserverte kulturer, hvor sosial initiativtagning og frilynt kommunikasjon med fremmede kanskje oppleves vanskelig for mange, kan det tenkes at enkelte rusmidlers *sosialt* prestasjonsfremmende egenskaper bidrar indirekte til reell verdiskapning i samfunnet gjennom knytting av sosiale bånd og produktiv menneskelig samhandling – det være seg allianser i handelslivet eller familiestiftelse.

3.9.1.1 De illegale stoffers mulige verdi

Hvilken nytteverdi kunne det så ha å tillate også de i dag *illegale* rusmidler? Disses eventuelle nytteverdi må antakelig ses i sammenheng med den nytteverdi de legale rusmidler har. I den grad et behov for 'nyttig' rus allerede kan sies dekket av det eksisterende legale rusmonopol, vil det å tillate flere stoffer, neppe ha sterke positive nytteargumenter for seg, da forbudet mot disse i så tilfelle ikke er til *betydelig* hinder for borgernes glede eller nytte av rus, og således ingen betydelig inngripen i handlingsfriheten.

Spørsmålet blir dermed i hvilken grad enkelte i dag illegale stoffer kan sies å ha noen positiv nytteverdi som de legale stoffer ikke har i samme grad, eller i det hele tatt:

3.9.1.1.1 'Oppkvikkende' rus

En rekke 'prestasjonsfremmende' rusmidler, typisk sterkere sentralstimulerende stoffer, som i større grad enn f. eks. koffein gjør brukeren våken, konsentrert og utholdende i arbeidssituasjoner, kan tenkes samfunnsnyttige i noen utstrekning. Ett slikt eksempel er amfetaminer, som er blitt brukt i det militære til å fremme våkenhet og konsentrasjon under lange oppdrag, og er virkestoff i flere ADHD-medisiner.¹³⁶ Et annet er kokain, som antas å være utbredt i bl.a. finanssektoren.¹³⁷ Av mindre skadelige stoffer å tillate i denne klasse, kan nevnes f. eks. khat, samt mildere kokaprodukter som te eller blader til tygging, hvis bruk ikke medfører de helseskader forbundet med kokainhydroklorid (snuffepulver).¹³⁸

3.9.1.1.2 'Empatogen' rus

I de *sosiale* sammenhenger kan dessuten enkelte narkotika tenkes å gi en gunstigere rus enn alkohol. 'Empatogene' stoffer som f. eks. MDMA, psilocybin og til dels GHB, vil muligens kunne forsterke de mest positive *mellommenneskelige* aspektene ved sosial rus, ved å gjøre brukeren mer vennlig innstilt overfor andre.

3.9.1.1.3 'Tankeutvidende' rus

Videre kan enkelte studier tyde på at psykedeliske stoffer som LSD og psilocybin, har vesentlig andre former for nytteverdi enn de vi normalt forbinder med rus. Dette er til dels esoterisk forskning, og man vet lite om hva disse effekter skyldes, men det rapporteres om at stoffene kan gi økt grad av selvinnsikt, empati og positivitet, og i terapeutisk sammenheng har vært effektive i behandling av tilstander så forskjellige som alkoholisme og dødsangst, tilsynelatende kun ved å fremkalle en 'perspektivendring' hos brukeren.^{139 140}

LSD har også vist seg å ha en tilsynelatende evne til å fremme kreativitet ved problemløsning, og har bl.a. i et kjent eksperiment foretatt av psykiateren James Fadiman i 1966, bidratt til gjennombrudd i en rekke særlig vanskelige designprosjekter, med flere patenter som resultat.

¹³⁶ Nutt, 56-57

¹³⁷ Ibid. 186-187

¹³⁸ Ibid.

¹³⁹ Ibid., 255

¹⁴⁰ Tennison, 2012

Bruk av LSD skal dessuten, i følge Kary Mullis, ha vært helt nødvendig for den forståelse av *polymerasekjedereaksjon* han i 1993 fikk Nobelprisen i kjemi for.¹⁴¹ Slike påstander er riktig nok for kuriosa å regne, men, tatt i betraktning denne stoffgruppens tilsynelatende fravær av betydelig skadeevne, neppe fullstendig uinteressante.

3.9.2 Negativt definert nytteverdi

Nytteverdi kan også tenkes negativt definert, i form av *skade- eller kostnadsbesparelse*. En tenkelig årsakssammenheng er her at en økning i bruk av et lite skadelig rusmiddel, går på bekostning av bruk av et annet, mer skadelig rusmiddel. Således ville samfunnet kunne spares for skade ved at lovgiver la til rette for større utbredelse av et stoff med en beviselig *surrogatfunksjon* overfor et annet.

En slik negativ nytteverdi vil trolig måtte være den mest tungtveiende ved vurdering av et stoffs legalstatus, da den i stor grad bøter på det problem at skadevirkningene ved økt bruk av et nytt rusmiddel, kommer *i tillegg* til skadevirkningene av den lovlige rus – et argument anført bl.a. av Straffelovkommisjonens mindretall.¹⁴²

Studier fra California, hvor såkalt medisinsk marihuana har vært forholdsvis lett tilgjengelig i lang tid, har påvist en viss slik surrogateffekt ved cannabisbruk både mht. alkohol og tobakk.^{143 144} Rusforsker Robin Room har sågar poengtert at en slik effekt kan ses som et argument for cannabislegalisering som 'folkehelseiltak'.¹⁴⁵ Dette fenomen antas også i California å ha resultert ikke bare i en merkbar nedgang i ølsalget, men også i antall fyllekjøringsdødsfall (9 %), som følge av at cannabis i mindre grad enn alkohol påvirker kjøreevne.¹⁴⁶ I et kostnadsperspektiv kan en slik substitusjonseffekt også medføre at de alkoholsurrogater som ikke medfører betydelig bakrus dagen derpå, vil spare samfunnet en hel del éndagssykefravær.¹⁴⁷

¹⁴¹ Nutt, 258

¹⁴² NOU 2002: 4, 9.11.1.

¹⁴³ The Examiner (nettutgave), 12. juni 2012

¹⁴⁴ Anderson, Rees (2011)

¹⁴⁵ The Conversation, *Could a Regulated Cannabis Market ...* (2013)

¹⁴⁶ Anderson, Rees (2011), 2-3

¹⁴⁷ Se 3.7.3.1.

En substitusjonseffekt vil trolig også foreligge ved bruk av MDMA, da alkohol av mange anses å motvirke den ønskede rus, og dermed konsumeres i liten grad blant disse brukere. David Nutt hevder at man i perioden fra slutten av 80-tallet til midten av 90-tallet opplevde den eneste 'utflatingen' av den ellers stigende alkoholkonsumtrenden i England siden 50-tallet, og at dette trolig skyldtes at svært mange brukte ecstasy i stedet.¹⁴⁸ Effekten vil trolig være enda større for GHB, da rusen likner mer, og stoffet lar seg bruke hyppigere enn MDMA. (Dette stoffet ville dog måtte holdes mest mulig atskilt fra alkohol, f. eks. på alkoholfrie utesteder, pga. faren ved blandingsbruk.)

3.9.2.1 Avgrensning mot blandingsproblematikk

For andre stoffer, bl.a. kokain, er det derimot grunn til å anta at effekten ville bli en helt annen. Da alkohol og kokain har til dels motsatt virkning (sentraldempende kontra sentralstimulerende), samtidig som brukere oppgir at det ene stoff demper de uønskede virkningene av det andre, resulterer dette ofte i et økt forbruk av begge stoffer. Hertil kommer at kombinasjonsproduktet *kokaetylen* er vesentlig mer skadelig enn summen av de to stoffer.¹⁴⁹ Surrogateffekten taler således kun for å tillate *visse* stofftyper.

3.10 Konklusjon Del 2

Forbudet mot narkotikabruk og praksis for oppføring av stoffer på narkotikalistene, synes i liten grad å la seg begrunne i skadefølgeprinsippet. Kriminalisering foretas 'føre var', uten hensyn til den bevisbyrderregel Justisdepartementet innfortolker, og dessuten på grunnlag av stoffenes *rusgivende virkning* fremfor skadeevne.

Det er videre liten grad av *konsistens* å spore i lovgivers dom over skadelige rushandlinger, da mye kan tale for at alkohol og sigaretter er vesentlig farligere, både for individ og for samfunn, enn flere forbudte narkotika. Med utgangspunkt kun i den enkelte handlings straffverdige skadeevne, synes lovgivningen således urimelig. For de av disse stoffer som opptrer som *surrogater* for de legale, uten et problematisk blandingspotensial, fremstår et kategorisk forbud dessuten urimelig *også* med hensyn til den totale russkade i samfunnet.

¹⁴⁸ Nutt, 18

¹⁴⁹ Abadinsky, 30

Å *kreve* at lovgivningen lar seg begrunne i skadefølgeprinsippet, ville imidlertid være naivt. Som det fremgår av Justisdepartementets utredning, er prinsippet ingen reell skranke mot 'frivol' kriminalisering, og vår narkotikapolitikk kan tvilsomt sies grunnet i skadefølgeprinsippets liberalistiske frihetsideal. Lovgivningsprosessen er heller ingen strengt rasjonell eller vitenskapelig etterrettelig mekanisme, og å underkaste denne et stringent beviskrav, ville ikke bare hindre effektiv lovgivning, men forutsette en vesentlig annen statsform. I praksis kan det late til at våre lovgivende prinsipper må vike for demokratiet, eller, som Andenæs skriver, at vi simpelthen kriminaliserer den *samfunnsmessig uønskede atferd*.¹⁵⁰

I det følgende vil det undersøkes hvorvidt narkotikaforbudet står seg overfor de *øvrige* vilkår for kriminalisering som Justisdepartementet legger til grunn:

4 Kriminaliseringens hensiktsmessighet

4.1 Innledning

Justisdepartementet oppstiller som tilleggsvilkår for kriminalisering, at bruken av straff er hensiktsmessig, og at valget av straff som virkemiddel er en siste utvei. Disse får også tilslutning fra Andenæs.¹⁵¹ I det følgende vil det undersøkes hvorvidt narkotikalovgivningen oppfyller disse vilkår.

Drøftelsen vil, til forskjell fra tidligere, omhandle også de øvrige forbud som følger av strl. § 162, av to grunner: 1) Forbudet mot omsetning må ses som et (nødvendig) utslag av et generelt forbud mot narkotika, med det samme *primære* formål som legemiddelovens narkotikabestemmelser, dvs. å hindre bruk. 2) En drøftelse av narkotikaforbudets ulemper ville være grovt mangelfull uten å se hen til de momenter som knytter seg til *dannelsen av et kriminelt styrt marked*.

¹⁵⁰ Andenæs (1996), 64

¹⁵¹ 2.3.1.

Ved vurderingen av kriminaliseringens hensiktsmessighet, vil forbudets tilsiktede virkning veies mot dets eventuelle utilsiktede skadevirkninger. I spørsmålet om hvorvidt straff for narkotikabruk anvendes som en siste utvei, vil det tas stilling til i hvilken grad det finnes andre, mer formålstjenlige måter å regulere narkotikaproblemet på.

4.2 Narkotikaforbudets tilsiktede virkning:

Formålet med dagens forbudslovgivning er, jf. narkotikaforskriftens § 1 b, å "forebygge spredning og misbruk" av narkotika. 'Misbruk' må her igjen forstås som *enhver* rekreativ bruk. Det kan ut fra disse ord sies å foreligge to delformål: Et i form av *kontroll*, for å påse at narkotika ikke blir (mer) tilgjengelig, og et i form av *allmennprevensjon* – at borgerne i minst mulig grad henfaller til narkotikabruk.

4.2.1 Kontroll med tilgjengelighet:

Et sentralt mål er altså å hindre spredning. En avgjørende faktor i så måte, er i hvilken grad forbudet kan sies å *begrense* stoffenes tilgjengelighet. Det er vanskelig å fastslå nøyaktig hvor stor en slik effekt er, da man ikke har fullstendig oversikt over den illegale omsetning. Det som derimot kan sies, er at narkotika generelt er blitt svært mye mer utbredt – både nasjonalt og på verdensbasis – i løpet av den moderne forbudslovgivningens 50-årige levetid.¹⁵²

Ved å forvise omsetning av narkotika til det illegale marked, er myndighetene prisgitt politiets og tollvesenets effektivitet i sin kontroll. Én konsekvens av disse etatenes innsats, og de ytterligere omkostninger (i form av risiko, svinn osv.) denne medfører for bakkemennene, er at prisen presses opp.¹⁵³ Dette er av enkelte rusmotstandere blitt tolket som et gode, da høye priser anses å holde bruken nede.¹⁵⁴ Her har dog flere, bl. a. Andenæs, påpekt at høyere priser kan føre til større desperasjon og mer vinningskriminalitet blant de sterkt avhengige.¹⁵⁵ Et høyere

¹⁵² Christie, 217

¹⁵³ Andenæs (1996), 80

¹⁵⁴ Forbundet Mot Rusgift (2013)

¹⁵⁵ Andenæs (1996), 80

prisnivå vil dessuten, gitt et kjøpekraftig klientell, gjøre omsetningen mer lønnsom, og dermed verdt en større risiko for tilbydere.

Et annet spørsmål er hvor effektiv denne innsatsen i realiteten er. Oppdagelsesrisikoen ved narkotikakriminalitet er lav, da forbrytelser uten en fornærmet part, sjelden kommer myndighetene for øre.¹⁵⁶ Omsetning og tilvirkning foregår i all hovedsak i det skjulte, bruk til en viss grad likeså, og selv innførsel over landegrenser lar seg i stor grad gjennomføre, spesielt innen Schengen. Selv i fengsler, hvor kroppslige visitasjoner er gjengs valuta, er narkotika ikke uvanlig.¹⁵⁷ Hertil kommer at politiet ved å fjerne én aktør fra markedet, gjør plass til en ny, og dermed sjelden påvirker tilgjengeligheten mer enn midlertidig, all den tid de økonomiske incentivene til narkotikaomsetning består, og flere tilbydere står parat.¹⁵⁸ Således er strafferettens individfokus muligens lite egnet til å takle onder av *systemisk* karakter.

Påvirkningen av prisnivået er dessuten neppe lineært korrelert med myndighetenes innsats; til tross for en stadig styrket offensiv fra politi, toll- og rettsvesen, er prisnivået på vei *nedover*. En britisk regjeringsrapport fra 2003 fastslår at det ville være nødvendig å beslaglegge minst 2/3 av all innført narkotika på jevnlig basis for å gjøre narkotikaindustrien ulønnsom, og konkluderer: "*[D]espite interventions at every point in the supply chain, cocaine and heroin consumption has been rising, prices falling and drugs have continued to reach users.*"¹⁵⁹

Mange av stoffene på det norske markedet kan med rimelighet sies forholdsvis lett tilgjengelige. For den som er motivert til å skaffe seg narkotika, finnes det i de fleste byer et kjent rusmiljø hvor enten stoffene eller de nødvendige kontakter kan oppdrives. Mange borgere vil dog ha visse sperrer mot å oppsøke slike miljøer, da de opplever dem som ubehagelige eller skremmende.

Klassiske rusmiljøer er likevel ikke de eneste omsetningskanaler for narkotika. Mye av forbruket av visse typer stoff, heriblant kokain og ecstasy, foregår i fest- og utelivssammenheng,

¹⁵⁶ Andenæs, 54

¹⁵⁷ NRK, *Mye narkotika i norske fengsler*

¹⁵⁸ Andenæs (1996), 80

¹⁵⁹ Nutt, 269, 270

hvor også langere vanker.¹⁶⁰ Analyser av avløpsvannet i flere europeiske byer, har vist en betydelig forhøyet forekomst av narkotikabruk i helgene.¹⁶¹ Omsetning av stoffer foregår dessuten venner og bekjente imellom, over internett, på det såkalte 'deep web' (deler av internett som ikke lar seg navigere på ordinært vis) eller et 'dark net' (lukket nettverk), og i stadig større grad via sosiale medier.¹⁶² I flere nyhetsreportasjer den siste tid, oppgir mindreårig norsk ungdom fra ulike deler av landet at de bruker cannabis fordi det er *lettere* for dem å få tak i enn alkohol, som selges med aldersgrense.¹⁶³

Samlet sett kan disse momenter tale for at forbudspolitikken, om ikke fullstendig uten begrensende effekt, neppe er til noe *stort* hinder for narkotikaens tilgjengelighet.

4.2.2 Den allmennpreventive virkning

Selv om det individualpreventive nivå på narkotikaforbrytelsesens område kan være retts sosiologisk interessant, må den *allmennpreventive* virkning sies å være den tilsiktet sentrale fra lovgivers side. Denne består i forbudets avskrekkende, samt normskapende og vanedannende effekt. I narkotikas tilfelle er det trolig også et mål at stoffene, i kraft av sin ulovlighet, skal fremstå farligere, og slik mindre innbydende å bruke. Denne effekt kan være særlig relevant, da selve straffetrusselen antas å ha mindre allmennpreventiv virkning ved forbrytelser hvis oppdagelsesrisiko er lav.¹⁶⁴

Å isolere straffenivået som faktor er vanskelig, da etterspørselen etter rus påvirkes av flere forhold. Det er likevel mulig å si *noe* om den allmennpreventive virkning ved å se på de tall som foreligger fra land som har foretatt endringer i straffenivå eller reaksjonsform. Her vil en betydelig feilkilde melde seg i form av ufullstendig oversikt over bruksomfang, men det er i hvert fall trolig at *betydelige* endringer i narkotikakonsum blant den generelle befolkning, lar seg registrere.

¹⁶⁰ Politiets bekjempelse av narkotika 2011-2015, s. 18

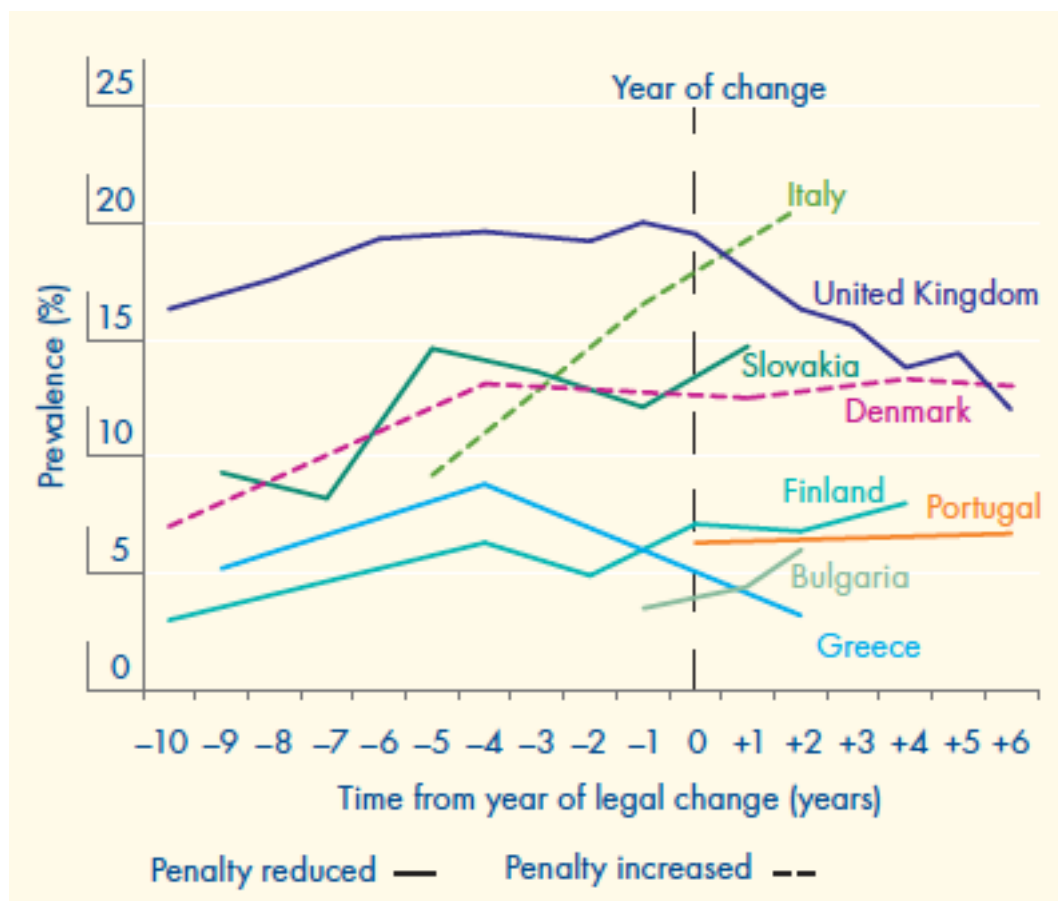
¹⁶¹ TV2, Oslo-folk snorter jula inn

¹⁶² TV2, *Nordmenn kjøper narkotika på internett*

¹⁶³ Bergensavisen, *Lettere å få tak i hasj enn alkohol*

¹⁶⁴ Andenæs, 53

European Monitoring Centre for Drugs and Addiction har foretatt en analyse av ulike europeiske lands trender i cannabisbruk før og etter endringer i straffnivået for cannabisbruk/-besittelse. Målet var her å teste den såkalte *legal impact hypothesis*, dvs. at lovendring ville medføre en endring i bruksprevalens. Studien tok utgangspunkt i siste års cannabisbruk for aldersgruppen 15-34 år.

165

Som det fremgår av illustrasjonen, var det ingen entydig trend å spore, hverken i effekten av liberalisering eller innstramning. Én grunn til dette kan riktig nok være at en slik endring bare vil ses hvor handlinger *avkriminaliseres* (eller nykriminaliseres), da justeringer i straffnivå vanskeligere kommer folk for øre.¹⁶⁶

Det mest interessante, og dessverre mest mangelfullt illustrerte av de ovenfor inkluderte land, er Portugal, som i 2001 avkriminaliserte *all* narkotikabruk. Til dels motstridende konklusjoner

¹⁶⁵ EMCDDA Report 2011

¹⁶⁶ Andenæs (1996), 53

er blitt trukket om denne politikkenes innvirkning på bruksnivået, hvor selektiv bruk av tall har gitt støtte til ulike politiske syn. Ytterpunktene i dette spekteret, som siteres flittig av hver sin fløy, er rapportene fra amerikanske *Cato Institute*, en liberalistisk tankesmie, og *Associação para uma Portugal Livre de Drogas*, en portugisisk avholdsorganisasjon.¹⁶⁷

C.A. Hughes og A. Stevens publiserte i *Drug & Alcohol Review* i 2012 et forsøk på nyansering av disse rapportenes faktabruk. Deres konklusjon var at Portugals narkotikapolitikk ikke hadde løst *alle* landets rusproblemer, slik Cato Institutes rapport nærmest fremstilte det, men at politikken likevel jevnt over kunne ses som en suksess.¹⁶⁸ Av særlig interesse blant de nyanser som fremheves, er at selv om 'lifetime use' (bruk *noensinne*) blant unge later til å ha økt noe etter reformen, skal *nylig* bruk, definert som bruk innen de siste 30 dager, ha gått *ned* med 20-30 %. Dette tas av forfatterne til inntekt for den konklusjon at terskelen for å *prøve* stoffer, er blitt senket, uten at dette medfører en økning i hyppig bruk.¹⁶⁹

Det skal nevnes at tallene fra Portugal før reformen i 2001, er høyst usikre på mange områder.¹⁷⁰ Samtidig har man nå kunnet observere trender i post-reformsamfunnet i snart 13 år. Det skal også sies at den portugisiske modellen innebærer et stort fokus på opplysning, rehabilitering og andre former for bruks- og skadereduksjon. Den som tas for besittelse av narkotika, må møte for en komité av ruseksperter til 'frarådelse' fra problematisk bruk.¹⁷¹ (Samtidig blir få i praksis 'tatt'.) Disse faktorene kan virke inn på bruksprevalensen, og stenger således for å trekke noen sikker konklusjon om hvilken utvikling som kan tilskrives avkriminalisering alene. På den annen side er det portugisiske narkotikamarkedet fortsatt en uregulert, kriminell økonomi, og de resultater Portugal kan vise til, er dermed oppnådd uten den grad av kontroll *legalisering* gir.

Det en *kan* utlede fra Portugals reform, er at et samfunn ikke nødvendigvis henfaller til narkomani ved avkriminalisering av narkotikabruk, og at *andre* virkemidler enn straff muligens kan være vel så, om ikke *mer* effektive i å holde bruk, samt skaden derav, på et forholdsvis

¹⁶⁷ Hughes, Stevens (2012), 102

¹⁶⁸ Ibid.

¹⁶⁹ Ibid., 103

¹⁷⁰ Ibid.

¹⁷¹ Nutt, 171

lavt nivå. Portugal antas enn så lenge å ha et *betydelig* lavere forbruk av narkotiske stoffer per capita enn mange andre europeiske land (bl.a. Frankrike, Italia, Spania og England + Wales), og selv om landet fortsatt har et stort antall heroinister, har antall overdosedødsfall p.a. falt fra omkring 400 før reform til 20 i 2008.¹⁷²¹⁷³ I Norge i 2011, med halvparten så mange innbyggere, var dette tallet 262.¹⁷⁴

4.3 Narkotikaforbudets utilsiktede skadevirkning

I det følgende vil det tas utgangspunkt i Straffelovkommisjonens liste over momenter som taler mot kriminalisering, som også Justisdepartementet har sluttet seg til.¹⁷⁵

4.3.1 Belastning for domfelte og dennes familie

Straffenivået for narkotikalovbrudd varierer betydelig avhengig av hvorvidt domfelte dømmes etter lml. § 24 eller strl. § 162, samt hvilket ledd av sistnevnte som kommer til anvendelse. Mens strl. § 162 første ledd har en strafferamme på to år, og åpner for bøtestraff, opereres det allerede i annet ledd med en strafferamme på 10 år, uten bøtealternativ. Tredje ledd har en øvre ramme på 15 år, og en nedre ramme på tre år, med mulighet for lovens strengeste straff ved skjerpene omstendigheter. I Oslo tingrett 20. november 2013, ble en mann idømt hele 17 års fengsel etter dette ledd, for smugling og omsetning av hasj.

Hva som skal anses som en stor belastning for den enkelte domfelte, er gjenstand for betydelig subjektivitet. Fengselsstraff kan antakelig antas å være en belastning for noen hver, men særlig for de tilfeller som rammes av annet og tredje ledd, kan dommen bli av betydelig varighet. Hertil kommer at lange varetektsopphold ikke er uvanlige i slike saker (pga. faren for bevisforspillelse ved etterforskning av nettverk), og at straffens påkjenning ofte kommer i tillegg til gjeld for tap av den beslaglagte vare. Summen av disse påkjenninger er neppe ubetydelig, hverken for domfelte eller pårørende. Det skal samtidig sies at de som langer eller smugler narkotika, gjerne er innforstått med den risiko dette innebærer.

¹⁷² Hughes, Stevens, 109

¹⁷³ Ibid., 108

¹⁷⁴ SIRUS. *Narkotikadødsfall i Norge i 2011*.

¹⁷⁵ 2.3.1.

Bruk og besittelse som faller inn under legemiddeloven, straffes på den annen side oftest med bøter, selv om fengsel i inntil 6 måneder (normalt 3) *kan* idømmes. Foruten den belastning det er å ha narkotikalovbrudd på rullebladet, hvilket kan utelukke visse karriere- og reisemuligheter for domfelte, og er stigmatiserende, kan slik straff neppe anses å være noen *inhuman* belastning. For den som ikke har betalingssevne, medfører dog strl. § 28 at bøtestraffen omgjøres til fengselsstraff. Denne praksis rammer naturlig nok skjevt mht. sosioøkonomisk status, og kan trolig slå uforholdsmessig ut mht. den belastning straffen utgjør i forhold til forbrytelsens alvorlighetsgrad.

Videre kan det spørres om ikke strl. § 162 kommer til anvendelse i en rekke tilfelle som ikke bærer det 'profesjonelle' preg paragrafen i sin tid var ment å ha.¹⁷⁶ Mange selger narkotika for å finansiere egen bruk, og en viss del av omsetningen på markedet skjer trolig forholdsvis erfarne brukere imellom. Enkelte ordinære brukere vil undertiden også kunne besitte eller oppbevare store nok kvanta til å fanges opp av § 162 første ledd. Anmeldelser for brudd på denne bestemmelse, utgjorde i 2010 hele 20 600 av totalt 45 000 anmeldelser for narkotikalovbrudd.¹⁷⁷ Dette høye tall kan tyde på at 'proffparagrafen' er generøs i sitt omfang.

Et annet typetilfelle er såkalte *kuréerer*, som av lettsinn, økonomisk nød eller gjeld til bakmennene, kan ha blitt utnyttet til å smugle eller overlevere et betydelig kvantum, mer eller mindre vitende om dets innhold, og således ender opp med å ta en betydelig støyt for andre. Da en skjerpelse av straffenivået kan sies å skjerpe incentivet for bakmenn til å ta i bruk slike former for risikopulverisering, kan streng lovgivning resultere i flere slike utilsiktede 'ofre'. Samtidig gjelder likhet for loven, samt culpanormen, også for 'stakkarer', og det er adgang ved straffutmålingen til å ta høyde for eventuelle formildende omstendigheter.

4.3.2 Håndhevelse vil krenke retten til privatliv eller ytringsfrihet

Det kan på generelt grunnlag sies at enkelte av politiets og tollvesenets metoder i kampen mot narkotika, er av inngripende karakter. Visitasjoner, ransakelser og hundesøk kan antakelig oppleves som krenkende av den de utføres overfor. Samtidig vil slike tiltak i de aller fleste tilfelle forutsette *skjellig grunn til mistanke*, jf. strpl. kapittel 15, og således ikke ramme vil-

¹⁷⁶ Christie, 92

¹⁷⁷ Larsson, foredrag World Drug Day (2011)

kårlig. Hertil kommer Justisdepartementets bemerkning om at straffetrusselen ikke utelukkende skal brukes til å muliggjøre *kontroll*, da politiet hevder å dra nytte av forbudet mot besittelse i sin jakt på langere.¹⁷⁸ Hvorvidt bruken av disse virkemidler er *forholdsmessig*, vil drøftes nærmere i 4.3.5.

Håndhevelse av narkotikaforbudet kan videre neppe sies å krenke ytringsfriheten i nevneverdig grad. Ethan Nadelmann har dog hevdet at narkotikabrukeres frihet til å ruse seg, bør nyte et menneskerettslig vern.¹⁷⁹ Det er uklart om dette skal anses beslektet med retten til privatliv etter EMK artikkel 8 eller tankefriheten etter SP artikkel 18.

4.3.3 Straffebudet blir ikke tilstrekkelig forutberegnelig

Forutberegnelighetsproblematikk gjør seg heller ikke gjeldende i stor grad. De eventuelle usikkerheter som knytter seg til hvilke stoffer som til enhver tid er straffbare å ha befatning med – et punkt som kanskje *kan* bli mer usikkert med utviklingen mot 'generic scheduling' – eller hvilket straffenivå som skal gjelde for befatning med ulike stoffer, kan den enkelte borger lett gardere seg mot ved simpelthen å avstå fra narkotikabruk, i tråd med culpanormen.

4.3.4 Ressursknapphet avskjærer oppfølging

Det er vanskelig å vite hvor store (direkte) utgifter håndhevelsen av narkotikaforbudet medfører, da ordensmakten beskjeftiger seg med så mangt. Professor i kriminologi ved Politihøgskolen i Kongsvinger, Paul Larsson, anslår basert på svensk forskning, at politiet kan bruke rundt 800 millioner kroner i året på arbeid mot narkotikakriminalitet, men har angivelig *gitt opp* å finne frem til noe sikkert tall.¹⁸⁰ Ressursbruk i kriminalomsorg, retts- og tollvesen kommer da i tillegg til dette. Samtidig vil forelegg og bøter komme til motregning.

Hvilken oppfølging som skal sies adekvat, er dessuten et åpent spørsmål; skal det det anses godt nok å håndheve forbudet i en viss *symbolsk* utstrekning, slik at straffetrusselen fremstår tilstrekkelig reell til å ha en allmennpreventiv virkning, eller er det et krav at en *betydelig* andel av lovbruddene kan følges opp? En naturlig tolkning kan her være at ressursbruken veies

¹⁷⁸ NOU 2002: 4, 9.11.1.

¹⁷⁹ Minerva, *The Right to Drug Reform*

¹⁸⁰ Larsson, foredrag World Drug Day (2011)

mot den antatte positive nettogevinst håndhevelsen gir. Jo høyere kostnaden av kriminalisering blir, både av direkte og indirekte art, *desto større bør skadebesparelsen være*. Larsson etterlyser her dokumentasjon på at en slik skadebesparelse er stor nok til å rettferdiggjøre den utilsiktede skade.¹⁸¹

4.3.5 Håndhevelse medfører et uakseptabelt overvåkningsnivå

Andenæs skriver at rettsutviklingen på narkotikaforbrytelsesens område, utgjør et *avvik* fra vår strafferett for øvrig. Et av disse avvik er at vi normalt ikke straffer selvdestruktiv atferd.¹⁸² Et annet er den bruk av tvangsmidler som har utviklet seg i forbindelse med bekjempelse av narkotikaforbrytelser. Andenæs skrev i sin tid at *"narkotikasaker er den eneste type saker, bortsett fra spionsaker, hvor loven har åpnet adgang til telefonavlytting under etterforskningen"*.¹⁸³ Denne adgang er senere blitt gitt, ved en lovendring i 1999, også for 'andre grove forbrytelser'.¹⁸⁴ Det er imidlertid intet krav om grovhet ved bruk av avlytting i narkotikaforbrytelser, jf. strpl. § 216 a, litra b – strl. § 162 første ledd kan gi tilstrekkelig grunnlag.

4.3.5.1 Narkotikasaker er overrepresentert

I årsrapporten til Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll, heter det at narkotikakriminalitet i 2012 utgjorde ca. 80 % av de totalt 180 saker hvori det ble brukt avlytting. I disse ble 1103 telefoner/kommunikasjonsanlegg og 435 mistenkte avlyttet. De øvrige saker omhandlet drap, organisert kriminalitet, grov korrupsjon, ildspåsettelse og sedelighetsforbrytelser. Kommunikasjonskontroll skal ha gitt konkrete beviser i litt over halvparten av sakene, og det ble også innhentet overskuddsinformasjon om andre lovbrudd.¹⁸⁵ Tallene er her vesentlig de samme som for tidligere år.

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² Andenæs (1996), 81

¹⁸³ Ibid., 77

¹⁸⁴ Andenæs (2011), 328

¹⁸⁵ Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll, 2012, s. 3

4.3.5.2 Utstrakt overvåkning uten forhåndsgodkjenning

Kontrollutvalget konkluderer med at politiets praksis generelt holder en 'høy faglig og etisk standard'.¹⁸⁶ Samtidig bemerkes det at andelen bruk av såkalt 'hurtigkobling', dvs. hasteavlytting uten tingrettens forhåndsgodkjennelse, er høy, da denne utgjør 35 % av avlyttingstilfellene, og har vært høyere for tidligere år. Denne praksis tilskrives behovet for å kunne avlytte mobiltelefoner ved mistanke om narkotikakriminalitet. I fem av disse tilfelle ble grunnlaget for avlytting underkjent i ettertid. (Én ble imidlertid godkjent av lagmannsretten.¹⁸⁷) I Oslo politidistrikt ble det i én særlig omfattende narkotikasak – som ikke er begrenset til 2012-statistikken – underkjent 12 tilfelle av hurtigkobling.¹⁸⁸

4.3.5.3 Hva er 'organisert' kriminalitet?

Behovet for å kunne overvåke *organiserte* kriminelle miljøer, var et uttalt hensyn ved lovendringen i 1999.¹⁸⁹ Utvalget advarer likevel, i tråd med tidligere års formaninger, mot å la strl. § 60 a brukes som grunnlag for avlytting, da det i etterforskningens tidlige faser er svært vanskelig å vite om det faktisk dreier seg om organisert kriminalitet.¹⁹⁰ Riksadvokaten er imidlertid, i sitt brev til politimestrene, ikke uforbeholdent enig i kontrollutvalgets konklusjon, og fastholder at mistanke om brudd på § 60 a kan være et kurant grunnlag.¹⁹¹ Denne paragrafs virkeområde ble utvidet ved lovendring i juni 2013, og kontrollutvalget spår i sin rapport at dette vil medføre hyppigere bruk av paragrafen som grunnlag for overvåkning.¹⁹² Endringen medfører at et "samarbeid mellom" (tidl. "organisert gruppe på") tre eller flere personer nå kan regnes som en organisert kriminell gruppe, så fremt denne har som hovedformål, eller "ikke ubetydelig" (tidl. "vesentlig") del av sin virksomhet å begå en handling som kan straffes med fengsel i minst tre år.

¹⁸⁶ Ibid., s. 4

¹⁸⁷ Ibid., s. 5

¹⁸⁸ Ibid., s. 6

¹⁸⁹ Andenæs (2012), 328

¹⁹⁰ Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll, 2012, s. 7

¹⁹¹ Riksadvokatens brev av 6. august 2013

¹⁹² Kontrollutvalget for kommunikasjonskontroll, 2012, s. 7

Gitt den nye bestemmelsens romslige ordlyd, og de tidvis store usikkerhetsmomenter mht. grad av alvorlighet eller organisasjon ved innledning av avlytting, er det ikke utenkelig at 'mafia-paragrafen' her vil kunne gi grunnlag for disproporsjonal bruk av svært inngripende tvangsmidler i narkotikasaker av mindre alvorlig karakter.

4.3.5.4 Overskuddsinformasjon

En annen nyvinning er den utvidede adgang til bruk av overskuddsinformasjon fra kommunikasjonskontroll. Etter fjorårets endring av straffeprosesslovens § 216 i, bokstav d, heter det nå at slik informasjon kan brukes:

d) som bevis for et annet straffbart forhold som etter sin art ikke kunne ha begrunnet den form for kommunikasjonskontroll som opplysningene stammer fra, såfremt slik bruk etter sakens art og forholdene ellers ikke vil være et uforholdsmessig inngrep, og oppklaring av forholdet uten bruk av opplysningene i vesentlig grad ville ha blitt vanskeligjort.

Endringen er blitt begrunnet med et ønske om å harmonisere lovverket med politiets generelle plikt til å forebygge og oppklare straffbare handlinger.¹⁹³ Ordlyden inkluderer en reservasjon mot 'uforholdsmessig' bruk, men er samtidig ment å muliggjøre bruk av informasjon som *ikke* kunne ha legitimert det tvangsmiddel den ble innhentet med.

Denne bestemmelse brukes tilsynelatende til å straffeforfølge også tilfeller av narkotikabruk, da MMS-innhold fra en annens avlyttede mobiltelefon skal ha felt Høyre-politiker Erik Skutle for hasjrøyking, dvs. brudd på lml. § 24.¹⁹⁴ Hvis dette viser seg å stemme, undergraver det proporsjonalitetskravet ved innvilgelse av avlyttingsadgang. Samtidig favner adgangen til avlytting i narkotikasaker så vidt allerede, med avlyttingshjemmel selv for strl. § 162 første ledd, at slike uforholdsmessighetsinnsigelser fremstår lite tungtveiende etter den nye ordlyd.

Hvordan denne utvikling vil utarte seg i møte f. eks. med den angivelig økende omsetning av narkotika via sosiale medier, gjenstår å se. Særlig i slike fora, hvor det kan foregå kommunikasjon mellom større grupper, vil overvåkning av én persons aktivitet kunne gi et vell av

¹⁹³ Prop. 147 L (2012-2013)

¹⁹⁴ Elden blogg

overskuddsinformasjon om andre. At politiet vil kunne spekulere i slik tilgang i sin iver etter å slå ned også på de mindre alvorlige narkotikaforbrytelser, er ikke utenkelig.

Spørsmålet blir så om dette nivå av overvåkning skal anses *uakseptabelt*. Legger en utelukkende til grunn politiets plikt til å forebygge og oppklare straffbare handlinger, vil nok det meste av overvåkning kunne rettferdiggjøres. I motsatt retning trekker hensynet til personvernet, samt retten til privatliv som nevnt i 4.3.2.. Det spørs om ikke en utvikling henimot utstrakt bruk av kommunikasjonskontroll ved mindre alvorlige narkotikaforbrytelser, enten ved direkte avlytting eller bruk av overskuddsinformasjon, bryter med proporsjonalitetsprinsippet i straffeprosessen. Gitt den utbredelse og grad av sosial aksept cannabis nyter, vil politiet her i betydelig utstrekning gis adgang til å overvåke *ganske alminnelige borgere*.

4.3.6 Straffeforfølgelse av bagatellmessige lovbrudd i utakt med samfunnsmoralen, følelse av ufrihet i folket

Det later ikke til å være stor politisk oppslutning om avkriminalisering av narkotikabruk i Norge, selv om spørreundersøkelser viser en noe mer positiv holdning til cannabislegalisering enn før.¹⁹⁵ Således er kriminalisering av narkotikabruk neppe noe eklatant brudd med den rådende samfunnsmoral.

Det kan dog tenkes at straffenivået på narkotikaforbrytelsenes område i større grad bryter med folks rettsoppfatning enn på andre strafferettsområder. Advokatforeningen foretok i fjor en spørreundersøkelse av 55 stortingsrepresentanter (hvorav 32 svarte) hvor disse ble bedt om å gjette straffutmålingen i fire ulike straffesaker fra virkeligheten, og gi sin mening om hva denne *burde* være. Narkotikasaken, angående oppbevaring av 148 g heroin, var den eneste hvor representantene viste et overveldende flertall (84 %) for vesentlig lavere straffutmåling enn den faktiske.¹⁹⁶

En 'følelse av ufrihet' er videre trolig å finne hos dem som *braker* narkotika. Dette segmentet utgjør riktig nok ingen stor andel av befolkningen, men utbredelsen kan være betydelig i enkelte miljøer. Resultatet kan da bli at folk i disse miljøer føler seg særlig hundset av myn-

¹⁹⁵ Bretteville-Jensen, 556

¹⁹⁶ Advokatforeningens årstale 2013

dighetene, først og fremst politiet, hvilket undergraver deres tillit til ordensmakten og respekten for loven. Særlig for vanskeligstilt ungdom og minoriteter, kan en slik virkning være uheldig.

4.3.7 Kriminalisering gjør at virksomheten tvinges under jorden eller "antar farligere former"

At kriminalisering tvinger narkotikakriminalitet 'under jorden', er på det rene. Både bruk og omsetning foregår, på grunn av straffetrusselen, i det skjulte, i størst mulig grad unndratt myndighetenes søkelys. Det interessante spørsmål må her være i hvilken grad dette gjør at virksomheten antar *farligere former*, da en vesentlig forverring av fenomenets skadeevne vil kunne tale mot kriminalisering.

4.3.7.1 Fare ved å bruke

Bruk av narkotika er en betydelig farligere aktivitet i et samfunn hvor narkotika er forbudt. Fraværet av (pålitelige) varedeklarasjoner medfører stor usikkerhet mht. stoffenes kjemiske innhold og konsentrasjon. Stikkprøver fra gatemarkedet har vist at innholdet av virkestoff i enkelte narkotika kan variere i meget stor grad, fra 1 % til 40 % for heroin og 10 % til 90 % for kokain (tall fra Norge i 2012).¹⁹⁷ Disse svingningene forårsakes dels av politiets og tollvesenets beslag, hvorpå distributørene blander ut stoffet midlertidig for å forhindre tap. Uvissheten forhøyer risikoen for overdoser og forgiftninger.¹⁹⁸ I den grad brukeren kan tenkes å minimere denne risiko ved å holde seg til samme langer og etablere en viss fortrolighet med denne, 'saboteres' ordningen når langeren fengsles, hvormed brukeren atter kastes ut i uviss-
het.

Kriminalisering antas videre å ha gjort stoffene sterkere, for slik å maksimere profitt ved smugling og gjøre kunden avhengig raskere.¹⁹⁹ For cannabis' vedkommende skal denne utvikling ha resultert i en endring i forholdstallet mellom virkestoffene THC (tetrahydrocannabinol) og CBD (cannabidiol), hvor førstnevnte, det *psykoaktive* virkestoff, i dag opptrer i langt høyere konsentrasjon enn tidligere, mens sistnevnte er nesten fraværende i noen varer. Dette

¹⁹⁷ KRIPOS' narkotikastatistikk første halvår 2012

¹⁹⁸ Nutt, 270

¹⁹⁹ Nutt, 184

kan være problematisk, da THC antas å være stoffets *psykoseforverrende* komponent, mens CBD har vist seg å *motvirke* psykose.²⁰⁰

Forbudet mot organisk cannabis har også medført en oppblomstring av langt farligere syntetiske surrogatstoffer som inntil nylig ikke har vært lovregulert.²⁰¹ Kriminalisering av det 'originale' stoff kan dessuten medføre utbredt salg av *imitasjoner* for visse stoffer. I tidsrommet juli 2010 - januar 2011, ble det registrert 12 tilfeller av dødsfall i Norge som følge av bruk av stoffet PMMA, ofte solgt som MDMA eller amfetamin, og ikke oppført på narkotikalistene før 2012.²⁰²

4.3.7.2 Særlig om overdosedødsfall

Kriminalisering av bruk hever dessuten brukerens terskel for å oppsøke hjelp for rusproblemer, da straffetrusselen er til hinder for *åpenhet* om bruk. I Portugal medførte avkriminalisering en dramatisk økning i antall heroinister som oppsøkte hjelp, fra 23 500 i 1998 til 40 000 i 2010, samtidig som prevalensen av nylig injeksjonsbruk ble halvert.²⁰³ Enkelte tilsynelatende effektive former for skadereduksjon, som f. eks. reseptbelagt utdeling av heroin, blir dessuten vanskeliggjort av stoffenes ulovlighet, både praktisk og politisk.

I tillegg kommer at en forbudspolitik i seg selv *bidrar* til overdoser – og brukerskade for øvrig – via flere synbare mekanismer. Høy pris og dårlig kvalitet på gateheroin gjør at flere (ressurssvake) brukere injiserer fremfor f. eks. å røyke, for slik å nyttiggjøre seg mest mulig av stoffet.²⁰⁴ Dette forhøyer risikoen for overdose og forgiftningsskader betydelig, samt HIV og hepatitt.²⁰⁵ Flere velger også å supplere med benzodiazepiner eller alkohol for å kompensere for mangelfull rus, hvilket forhøyer overdoserisikoen dramatisk.²⁰⁶ Tvungen avrusning ved soning svekker også brukerens toleranse, og medvirker til overdosedødsfall etter løslatelse.²⁰⁷

²⁰⁰ Ibid., 78

²⁰¹ Bertram, 36

²⁰² Vevelstad et al. (2012)

²⁰³ Nutt, 171

²⁰⁴ Abadinsky, 43-44

²⁰⁵ Nutt, 274

²⁰⁶ Ibid., 218

²⁰⁷ Nutt, 140

Det er med tiden blitt iverksatt en rekke tiltak for å bøte på overdosestatistikken, og en stor forbedring kan ses, men Norge er fortsatt på Europa-toppen hva overdosedødsfall angår.²⁰⁸

Det er, som tidligere nevnt, vanskelig å veie den større skade på de få mot den mindre skade på de mange. Samtidig må det sies moralsk problematisk hvis det viser seg at den utilitaristiske kostnad av å forhindre *enhver* grad av bruk hos de mange (hvis skadefølge i mange tilfelle vil være liten), er at et mindretall må bøte med sine *liv*. Dette blir spesielt problematisk når de empiriske holdepunkter for å hevde at kriminalisering er *nødvendig* for å holde bruk på et lavt nivå, fremstår såpass svake.

4.3.7.3 Farlig miljø

I tillegg blir det farligere å *være* narkotikabruker. Foruten de faremomenter som knytter seg til virkningen av stoffene, tvinges brukere, i den grad de ikke evner å avstå fra bruk, til å innlede en viss befatning med kriminelle miljøer.

4.3.7.3.1 Veien til farligere stoffer

Én tenkelig konsekvens av dette er den såkalte *innfallsporteffekten*. Denne består i at bruk av milde (ulovlige) narkotiske stoffer, typisk cannabis, gjør en mer tilbøyelig til å gå videre til sterkere stoffer. Grunnlaget for en slik hypotese, er gjerne den påstand at narkotikabruk 'alltid begynner med hasj'. En slik kobling kan imidlertid være en *post hoc*-feilslutning, da den ikke tar høyde for dem som aldri går videre til sterkere stoffer, eller simpelthen slutter. Brukere i enkelte subkulturer debuterer dessuten med helt andre stoffer enn cannabis.²⁰⁹

I alle tilfelle er den mest synbare mekanisme bak en eventuell slik effekt, at alle stoffene omsettes på det samme uregulerte marked, hvormed 'terskelen' for inngang settes lavest mulig, og kyniske langere står fritt til å 'pushe' sterkere og mer vanedannende stoffer på brukeren. I så måte er det å kriminalisere milde stoffer først og fremst pga. innfallsporteffekten, en øvelse i sirkulær logikk. Likevel ble Straffelovrådets anmodning i NOU 1982:25 om å differensiere mellom cannabis og sterkere stoffer ved forhøyelse av maksimumsstraffen etter § 162 tredje ledd til 21 år, kontant avvist av Justisdepartementet, med den begrunnelse at det var *ønskelig* å

²⁰⁸ SIRUS. *Narkotikadødsfall i Norge i 2011*

²⁰⁹ Bretteville-Jensen, 561

opprettholde en homogen fremstilling av 'narkotika', for slik å understreke cannabis' farlighet.²¹⁰

Det kan her kanskje hevdes at innfallsporeffekten eksisterer til en viss grad *uavhengig* av rettstilstanden, da ethvert rusmiddel kan fungere som 'trappetrinn' til et sterkere. Denne virkning vil dog neppe være annerledes for de *legale* rusmidler, og de fleste rusmisbrukere i dag har gjerne begynt med disse.²¹¹ Det kan trolig også innvendes at f.eks. legalisering av cannabis vil gjøre folk nysgjerrige (kanskje med rette) på hva *annet* 'ufarlig' som befinner seg på den annen side av skillelinjen. Samtidig vil en slik selektiv legalisering markere at stoffet *skiller seg* fra de fortsatt ulovlige, og således svekke forbindelsen til disse.

4.3.7.3.2 *Veien til annen kriminalitet*

En enda mer åpenbar konsekvens av å vanke i kriminelle miljøer, er risikoen for selv å bli kriminell. Den som bruker narkotiske stoffer, er riktig nok *allerede* kriminell i lovens øyne, men veien videre til andre former for kriminalitet, enten som følge av omgang med 'samfunnets stebarn' i et kriminalisert rusmiljø, eller etter et 'forbryterskoleopphold' i fengsel, blir vesentlig kortere enn ellers.

Særlig må veien fra bruk til *langing* sies kort, hvormed den blotte bruker plutselig kastes ut i en verden hvor voldelige oppgjør og bestialske avstraffelser – pga. fraværet av offentlig regulering – er en grim realitet, og sannsynligheten for langvarige fengselsopphold som ytterligere sementerer denne skjebne, øker betydelig. Til tross for disse farer, kan langing fremstå attraktivt, da det er en av ytterst få veier til raske, gode penger for dem som har lite å tape – en illusorisk sosial mobilitet.

4.3.7.4 En samfunnsfarlig økonomi

Narkotika antas å være den mest lukrative illegale handelsvare i dag, og omsettes for ca. 320 milliarder dollar i året på verdensbasis.²¹² Dette kan skyldes at narkotiske stoffer, gitt stor etterspørsel, lave produksjonskostnader, varens beskjedne volum og høye grad av uttynnbar-

²¹⁰ Abadinsky, 4

²¹¹ Christie, 80

²¹² United Nations Office on Drugs and Crime

het (til henholdsvis smugling og salg), samt det kunstig høye prisnivå pga. forbud, gir en uovertruffen profittprofil. Da forbudet mot narkotika er en *forutsetning* for de kriminelles monopol i en slik økonomi, kan det i et skadeperspektiv være relevant å se hen til hvem pengene går til:

4.3.7.4.1 Karteller

På toppen av forsyningskjeden finner man de mektige narkotikakartellene. Disse er problematiske ikke bare fordi de opererer i en svart økonomi og utøver vold; kartellene er avhengige av *kontroll* med sine områder, da de konkurrerer med andre om de mest effektive transport- og distribusjonsruter. Militæranalytiker Jennifer Hesterman skriver, med utgangspunkt i Latin-Amerika:

*"They seek to create a void in leadership and rule of law in cities so they can step in and take control. Corruption of police, military and government leadership is a tool used to create instability, ruin the government's reputation with citizens, and cause them to turn to others for protection."*²¹³

4.3.7.4.2 Terrorisme

Narkotikaomsetning som inntektskilde er heller ikke begrenset til rent profittmotivert kriminelle organisasjoner. Ideologisk drevne terrororganisasjoner er også aktive og til dels betydelige aktører i narkotikaøkonomien. Det anslås at Taliban kan ha tjent så mye som 500 millioner dollar i året på opium/heroin.²¹⁴ FARC-geriljaen i Colombia, som nå kontrollerer 40 % av landet, får halvparten av sin årlige nettoinntekt på 5-600 millioner dollar, fra kokain.²¹⁵ Denne smugles gjennom Vest-Afrika til Marokko og mot Europa av Al Qaeda i det islamske Maghreb, hvor det anslås at rundt 18 tonn kokain passerer årlig.²¹⁶

4.4 Alternativer til kriminalisering:

For at vilkåret om straff som en *siste utvei* skal kunne sies oppfylt, må andre alternativer ha blitt vurdert som utilstrekkelige. I det følgende vil det kort bli redegjort for (noen av) disse:

²¹³ Hesterman, 138

²¹⁴ Peters, 16

²¹⁵ Hesterman, 86

²¹⁶ Hesterman, 74

4.4.1 Avkriminalisering

Den portugisiske modellen tilbyr en løsning hvormed bruk ikke lenger er en kriminell handling, men likevel kan medføre reaksjon, og aktivt frarådes. Denne tilnærming fokuserer på opplysning, skadereduksjon og behandling, og gir tilsynelatende gode resultater.²¹⁷

Stoffene er imidlertid ikke legalisert, og dermed ikke gjenstand for kvalitetskontroll eller annen (formell) regulering, samt en fortsatt inntektskilde for kriminelle grupper.

4.4.2 Legalisering

En annen modell er *legalisering*, hvormed stoffer omsettes som strengt regulerte handelsvarer, likt alkohol, tobakk eller legemidler. En slik løsning er nylig blitt implementert for cannabis i Uruguay og delstatene Colorado og Washington i USA.

Den klare fordel ved en slik løsning, er de muligheter en gis til å begrense stoffenes skadeevne og -omfang, eksempelvis ved å føre kontroll med renhet og styrkegrad, håndheve aldersgrense ved kjøp, informere brukeren om varen osv. En legalisering kan også være *selektiv*, slik at et knippe etterspurte, mindre skadelige stoffer kan tilbys legalt, for slik å begrense etterspørsel etter de (fortsatt ulovlige) skadeligere alternativer.

I boken *After the War on Drugs: Blueprint for Regulation*, utgitt av den ruspolitiske organisasjonen Transform, skildres de ulike reguleringsformer som i dag eksisterer for rus- og legemidler, og hvordan disse kan anvendes for ulike typer narkotika. Dette regulerings-spekteret består i ulike kontrollgrader, fra nesten fri omsetning for de svært lite skadelige stoffer, ulike former for 'polsalg' for de noe skadeligere stoffer, og særlig reseptplikt/overvåket inntak for de aller skadeligste stoffer.²¹⁸

4.4.2.1 Problemer ved avkriminalisering/legalisering

4.4.2.1.1 Økning i bruk?

²¹⁷ 4.2.2.

²¹⁸ Transform

Et antatt faremoment ved legaliseringsmodellen, er den *økning i bruk* et legalt tilbud vil gi, som følge av å tilby en fullt lovlig, og kanskje tilsynelatende *tryggere* vare. Bretteville-Jensen har tatt til orde for en slik konsekvens, med utgangspunkt i prisfall.²¹⁹ Spørsmålet må her bli om den økte grad av *kontroll* som legalisering tilbyr, i form av sikre varedeklarasjoner, aldersgrense, ulike utsalgsformer o.l., eventuelt i kombinasjon med den type satsning på opplysning, holdningsskapende arbeid og behandling en ser i Portugal, kan være så effektiv i sin skadereduksjon, at en legalisering *ikke* medfører større netto skade enn forbudslovgivningen. Tatt i betraktning den store andel brukerskade som i dag skriver seg fra forbudet, er ikke dette umulig.²²⁰

4.4.2.1.2 Profittmotiver?

Et annet mulig faremoment ved legalisering, er de *økonomiske* interesser som inntreder idet narkotika tilbys som legal handelsvare. Denne innvending gjør seg ikke like gjeldende ved distribusjon via et offentlig utsalgsmonopol fremfor private utvalg, men selv med en slik ordning, vil visse problematiske incentiver oppstå både hos produsenten og det offentlige, eksempelvis mht. sponing av gunstige forskningsresultater, slik en har sett i tobakksindustrien.

Det skal likevel nevnes at de økonomiske incentiver i dagens *ulovlige* narkotikahandel, også er store, og medfører utallige drap og andre grusomheter. Hva omfanget av organiserte kriminelles korrupsjon av sentrale organer måtte være, lar seg ikke vite, men deres makt, økonomisk og ellers, er ikke ubetydelig. Ved *legal* profitt, og medhørende beskatning og avgiftsbeleggelse, vil i det minste en stor del av de offentlige inntektene kunne *investeres i skadereduserende tiltak*.

5 Konklusjon Del 3

Formålet med vår narkotikalovgivning, jf. narkotikaforskriftens § 1 b, er å "forhindre spredning og misbruk" av narkotika. Det er nærliggende å innfortolke i dette et mål om å bekjempe den *skade* som narkotika gjør – at bekjempelse av narkotika kun er et *middel* på denne vei.

²¹⁹ Bretteville-Jensen (2006)

²²⁰ 4.3.7.

Likevel er det liten tvil om at mange av de tiltak som inngår i dagens innsats, bidrar til at ondet antar vesentlig skadeligere former. Som til dels forutsigbare konsekvenser av den politikk som er blitt ført, er stoffene blitt sterkere og langt mer vanedannende, faren forbundet med deres bruk betydelig større, og brukernes livssituasjon tøffere – og langt *dødeligere* – enn i utgangspunktet nødvendig. Det kan hende at man i fremtiden vil finne mer effektive måter å *avdempe* disse skader på, uten å avskaffe forbudet; likevel, at store deler av den skade narkotika gjør i dag, kan tilskrives en *nulltolerant* lovgivning, er vanskelig å komme utenom.

Det eneste synbare skadebaserte argument til støtte for et fortsatt forbud, er og blir hensynet til spredning – at færre bruker, og skade dermed reduseres. Argumentet har dog svakheter:

For det første er det ikke gitt at straff er det *eneste* virkemiddel som kan holde (problematisk) bruk på et lavt nivå, eller engang det best egnede i så måte. Et sterkt indisium for alternative virkemidler, er reformen i Portugal. Videre kan det vise seg at forbudet hovedsakelig virker overfor det segment av befolkningen som ville ta *minst* skade av å bruke narkotika uansett, mens de uten den nødvendige evne til måtehold og konsekvenstenkning, rammes *desto hardere*. Heller ikke er det gitt at en økning i bruk engang *hadde* medført større netto skade, om man faktisk satset på skadereduksjon. Spredningsargumentet ignorerer dessuten den betydelige humanitære og politiske skade forårsaket på verdensbasis av organiserte kriminelle organisasjoner, som har vokst seg (unaturlig) store på krigen mot narkotika. Argumentet tar heller ikke høyde for den ytterligere skade på brukere og deres pårørende som nulltoleranse medfører.

Enn så lenge vil terskelen for full avkriminalisering være høy, da en slik omveltning i rettstilstanden ville medføre stor usikkerhet, og forutsette omfattende forberedelser og utredninger, samt *investeringer*. Det er heller ingen stor politisk vilje for slik reform per dags dato. Det fremstår likevel helt klart at fordelene ved dagens narkotikalovgivning, antakelig *ikke* veier opp for ulempene i et større skadeperspektiv, og at det trolig finnes mer formålstjenlige verktøy til jobben enn de vi i dag bruker, som ikke er blitt vurdert. Hadde vi ved den opprinnelige nykriminalisering visst det vi i dag vet, ville således vilkårene for kriminalisering – og fornuf-ten for øvrig – trolig ha talt for en vesentlig annen kurs.

6 Litteraturliste

6.1 Forarbeider

Meld. St. 30 (2011–2012). *Se meg! En helhetlig rusmiddelpolitikk – alkohol – narkotika – doping.*

NOU 2002: 4. *Ny straffelov.*

Ot. prp. nr. 48 (2002-2003). *Om lov om hundehold.*

Ot. prp. 90 (2003-2004). *Om lov om straff (straffeloven).*

Prop. 147 L (2012-2013). *Endringer i straffeprosessloven mv.*

6.2 Dommer

HR-2012-01340-A

6.3 Bøker

Abadinsky, Howard. *Drug Use and Abuse – A Comprehensive Introduction.* 8. utgave. Belmont, 2014.

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess.* 4. utgave. Oslo, 20012.

Andenæs, Johs. *Spesiell strafferett.* 3. utgave. Oslo, 2011.

Andenæs, Johs. *Straffen som problem.* 2. utgave. Halden, 1996.

Drug War Politics. Eva Bertram ... [et al.]. 1. utgave. Berkeley, 1996.

Christie, Niels og Kjetil Bruun. *Den gode fiende.* 3. utgave. Oslo, 2013.

Duff, R.A.. *Answering for Crime – Responsibility and Liability in the Criminal Law.* 1. utgave. Oxford, 2007.

Hesterman, Jennifer. *The Terrorist-Criminal Nexus.* 1. utgave. Boca Raton, 2013.

Mill, J.S.. *On Liberty.* 1. utgave. Lexington, 2014.

Nutt, David. *Drugs Without the Hot Air – Minimising the Harms of Legal and Illegal Drugs.* 1. utgave. Cambridge, 2012.

Peters, Gretchen. *Seeds of Terror - How Drugs, Thugs and Crime are reshaping the Afghan War.* 2nd edition. New York, 2010

Transform Drug Policy Foundation. *After the War on Drugs: Blueprint for Regulation.* Bristol 2009.

6.4 Artikler/rapporter

ACMD. *Khat: A review of its potential harms to the individual and communities in the UK.* (2013)

Anderson, Mark, Daniel Rees. *Medical Marijuana Laws, Traffic Fatalities and Alcohol Consumption.* Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit. 2011.

Frisher, et al.. *Assessing the impact of cannabis use on trends in diagnosed schizophrenia in the United Kingdom from 1996 to 2005.* (2009)

Grimsmo, Asbjørn, Ingeborg Rossow. *Alkohol og Sykefravær.* SIFA rapport nr. 3 1997.

KRIPOS. *Beslagsstatistikk første halvår 2012.*

Riksadvokatens brev av 6. august 2013

Skog O-J. *Social interaction and the distribution of alcohol consumption.* J Drug Issues vol. 10 1980 s. 71 – 92.

Skog O-J. *Empiriske og teoretiske studier av alkoholkonsumets fordeling i befolkningen og de fordelingsgenererende mekanismer.* Oslo: Statens institutt for alkoholforskning, 1980.

Torre et al.. *Neurotoxicity of MDMA (ecstasy): the limitations of scaling from animals to humans.* TRENDS in Pharmacological Sciences. Vol 25 no. 10, 2004.

WHO. *Expert Committee on Drug Dependence, 32nd report.* (2001)

6.5 Kilder på nettet

6.5.1 Artikler/foredrag

Bergensavisen, *Lettere å få tak i hasj enn alkohol.*

<http://www.ba.no/nyheter/article7184828.ece>

EMCDDA 2011 annual report. *Looking for a relationship between penalties and cannabis use.*

<http://www.emcdda.europa.eu/online/annual-report/2011/boxes/p45>

Elden

http://johnchristianelden.blogg.no/1393536806_narkotikasiktet_stort.html

Erowid GHB Vault (Health).

https://www.erowid.org/chemicals/ghb/ghb_health.shtml

Forbundet mot rusgift. *Nei til legalisering av hasj.* (2013)

<http://www.fmr.no/nei-til-legalisering-av-hasj.5197361.html>

Harcourt, Bernard. *The Collapse of the Harm Principle.* (1999)

<http://www.jstor.org/discover/10.2307/1144164>
Larsson, Paul. *Foredrag om narkotikapolitikk*. (2013)
<https://www.youtube.com/watch?v=M1WhrqAYO9w>
Minerva. *The Right to Drug Reform*. (2012)
<http://www.minervanett.no/the-right-to-drug-reform/>
Norsk Narkotikapolitiforening, GHB
<http://www.nnpf.no/default.asp?do=document&c=34&docId=37>
Nutt, David. *Fagmøte hos SIRUS*. (2013)
<https://www.youtube.com/watch?v=WLi8hBPqT0I>
NRK. *Mye narkotika i norske fengsler*. (2014)
<http://www.nrk.no/ho/mye-narkotika-i-norske-fengsler-1.11495217>
Rifat, Claude. *GHB: The First Authentic Antidepressant*.
<http://www.biopsychiatry.com/ghb/authentic.html>
SIRUS. *Narkotikadødsfall i Norge i 2011*.
<http://www.sirus.no/Narkotikad%C3%B8dsfall+i+Norge+2011%3A+Ingen+nedgang.d25-SMRzWWi.ips>
The Conversation. *Could a regulated cannabis market help curb Australia's drinking problem?* (2013)
<http://theconversation.com/could-a-regulated-cannabis-market-help-curb-australias-drinking-problem-15988>
The Examiner. *Marijuana replacing cigarettes among US teens?* (2012)
<http://www.examiner.com/article/marijuana-replacing-cigarettes-among-us-teens>
The Scientist. *Liking of Amphetamines Linked to Reduced Risk of Mental Disorders*. (2014)
<http://www.the-scientist.com/?articles.view/articleNo/39648/title/Liking-Amphetamine-Linked-to-Reduced-Risk-of-Mental-Disorders/>
Transnational organized crime: the globalized economy
<https://www.unodc.org/toc/en/crimes/organized-crime.html>
TV2. Nordmenn kjøper narkotika på internett. (2012)
<http://www.tv2.no/a/3769218>
TV2. *Oslo-folk snorter jula inn* (2012)
<http://www.tv2.no/a/3950152>
VG Nett. *Fleinsopp bør fjernes fra narkotikalisten*. (2013)
http://pluss.vg.no/2013/08/21/1333/1333_21360700

WikiLeaks. *World Health Organization Global Cocaine Project Study ...*

https://wikileaks.org/wiki/World_Health_Organization_global_Cocaine_Project_Study_suppressed_by_the_United_States_for_13_years,_1995

6.5.2 Vitenskapelig publiserte artikler

Arendt et al.. *Familial Predisposition for Psychiatric Disorder – Comparison of Subjects Treated for Cannabis-Induced Psychosis and Schizophrenia.* (2008)

<http://archpsyc.jamanetwork.com/article.aspx?articleid=482877>

Arsenault et al. – *Cannabis use in adolescence and risk for adult psychosis: longitudinal prospective study.* (2002)

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12446537>

Battistella et al.. *Long-Term Effects of Cannabis on Brain Structure.*

<http://www.nature.com/npp/journal/vaop/naam/abs/npp201467a.html>

Halpern et al.. *Residual neurocognitive features of long-term ecstasy users with minimal exposure to other drugs.* (2011)

<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1360-0443.2010.03252.x/abstract>

Kalant, Harold. *The pharmacology and toxicology of "ecstasy" (MDMA) and related drugs.* (2001)

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC81503/>

Krebs, Johansen. *Psychedelics and Mental Health: A Population Study* (2013)

<http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0063972>

Lisdahl et al.. *Dare to Delay? The Impacts of Adolescent Alcohol and Marijuana Use Onset on Cognition, Brain Structure and Function.* (2013)

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3696957/>

Meier et al.. *Persistent cannabis use shows neuropsychological decline from childhood to midlife.* (2012)

<http://www.pnas.org/content/early/2012/08/22/1206820109.abstract>

Moffit et al.. *Reply to Rogeberg and Daly: No evidence that socioeconomic status or personality differences confound the association between cannabis use and IQ decline.* (2013)

<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3600438/>

Nutt et al.. *Drug harms in the UK: a multicriteria decision analysis.* (2010)

<http://www.thelancet.com/journals/lancet/article/PIIS0140-6736%2810%2961462-6/abstract>

- Proal et al.. *A controlled family study of cannabis users with and without psychosis*. (2013)
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0920996413006105>
- Røgeberg, Ole. *Correlations between cannabis use and IQ change in the Dunedin cohort are consistent with confounding from socioeconomic status*.
<http://www.pnas.org/content/early/2013/01/09/1215678110>
- Squeglia et al.. *Brain volume reductions in adolescent heavy drinkers*. (2014)
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/24632141>
- Tennison, Michael. *Moral transhumanism: the next step*. (2012)
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22855738>
- Vevelstad et al.. *The PMMA epidemic in Norway: comparison of fatal and non-fatal intoxications*. (2012)
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/22257968>
- Vickers, M.D.. *Gamma hydroxybutyric acid. Clinical pharmacology and current status*. (1968)
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1902450/>
- Zammit et al. – *Self reported cannabis use as a risk factor for schizophrenia in Swedish conscripts of 1969: historical cohort study*. (2002)
<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/12446534>